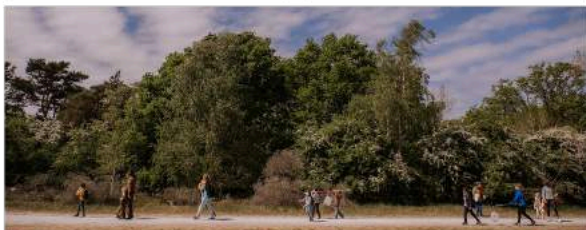
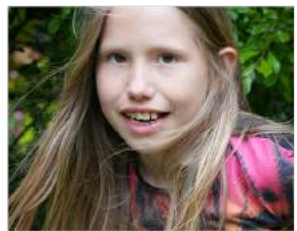
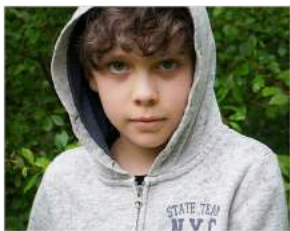

Schoolplan

2023 - 2027

MAKE EDUCATION
NATUURLIJK LEREN IN VERBINDING

GEGEVENS BEVOEGD GEZAG

Naam:	Stichting MAKE Education - basisschool MAKE EDUCATION
Adres school:	Sportlaan 5, 2215 NB, Voorhout
Adres bestuur:	Erasmuslaan 15, 2343 JV, Oegstgeest (tevens postadres)
Inschrijving KvK:	68321384
Schooltelefoon:	06-20375751
Schoolmail:	info@maked.org
Schoolleiding:	Anne van Dijk, Sanne Piekema, Marina Arnoldi
BRIN-nummer:	31KK00

ACCORDERING NAMENS HET BEVOEGD GEZAG

Voorzitter	Anne van Dijk	Datum:	1 maart 2024
Secretaris	Sanne Piekema	Datum:	1 maart 2024
Penningmeester	Marina Arnoldi	Datum:	1 maart 2024

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Inleiding	4
Kernwaarden & missie	6
Kernwaarden	6
Missie	7
Uitgangspunten van de school	7
Ontwikkelpijlers	8
Zelfleiderschap	8
Vriendschap	9
Community	9
Leren en ontwikkelen	11
Natuurlijk Leren	11
Ontscholen	11
Leren in verbinding	12
Leren door vrij te spelen	13
Leren als bewuste activiteit	15
Natuurlijk leren in de voorbereide omgeving	15
Uitdagende activiteiten	16
Vraaggestuurd leren	16
Aanbodgestuurd leren	17
Leerstijlen en ondersteuningsbehoeften	19
Leren vermijden	19
Didactiek en pedagogiek	20
Didactische keuzes	20
Didactisch materiaal	20
De leeromgeving	22
Lessen	23
Leer- en ontwikkelresultaten	24
Pedagogisch handelen	25
Rollen van begeleiders	25
Sturing	27
Invoelend luisteren	28
Conflictbemiddeling	29
De zes stappen van bemiddeling	30
Meespelen	30
Mentorgesprekken	30
Diagnoses en probleemgedrag	31
Randvoorwaarden bij diagnoses	31
Probleemgedrag	32
Voorbereiden op de maatschappij	33
Burgerschapsonderwijs en democratische waarden	33
Visie op burgerschap	34
Leerdoelen voor burgerschap	34
Eigen burgerschapsidentiteit van de school	34
Educatieve en pedagogisch-didactische middelen	34

Kwaliteitszorg burgerschap	35
Relationele en seksuele vorming	36
Visie op relaties en seksualiteit	36
Schoolklimaat ten aanzien van relaties en seksualiteit	36
Educatieve en pedagogisch-didactische middelen	36
Kwaliteitszorg relaties en seksualiteit	36
Ecologische voetafdruk	37
Veganisme	37
Vervolgonderwijs	38
Organisatie	39
Sociocratische organisatiestructuur	39
Kringenstructuur	39
Rol van de ouders	42
Verantwoordelijkheid van ouders bij het leren en ontwikkelen van hun kinderen	42
Personeelsbeleid	43
Financiële middelen	43
Uitwisseling	43
Landelijk Platform Democratische Scholen	43
PABO-opleidingen en (collega)scholen	44
Kwaliteitsborging en evaluaties	45
Evaluaties	45
Wettelijke protocollen en procedures	46
Veiligheidsbeleid	46
Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling	46
Vertrouwenspersoon en pestcoördinator	46
Zorgstructuur	47
Vermoedens van dyslexie, dyscalculie, meerdere of mindere intelligentie	47
Fysieke toegankelijkheid gebouw	47
Medisch handelen	48
Statuten	48
Meerjarenplan	49
Bronnen	50

Dit is het schoolplan van basisschool Make Education (ook wel makED genoemd) voor de periode 2023-2027. Make Education is een kleinschalige, vernieuwende basisschool met wortels in het democratisch onderwijs. We zijn in 2018 gestart in Leiden, en in 2021 verhuisd naar de gemeente Voorhout in de Bollenstreek. De school is ontstaan vanuit de wens om in deze regio vernieuwend onderwijs voor (onze) kinderen te realiseren, want dat was er nog niet in 2018.

Terugkijkend op de eerste jaren van ons schooltje kunnen we niet anders concluderen dan dat we heel veel hebben geleerd. Het verwelkomen van nieuwe kinderen en hun ouders, inspirerende collega's, nieuwe leermiddelen, methodes en projecten, het steeds weer aanscherpen en soms ook veranderen van onze visie op leren en ontwikkelen: het was een prachtige en intense tijd. Er waren ook genoeg moeilijke momenten: afscheid nemen van geliefde collega's en gezinnen, de COVID-19-sluitingen, de zoektocht naar een nieuw pand, het managen van onze energie en tijd, omgaan met soms veel te hoge verwachtingen - ook dit was allemaal uiterst leerzaam.

Nu we ruim 5 jaar bestaan, zijn een aantal zaken meer uitgekristalliseerd. Sommige ideeën die we in het begin hadden, blijken helemaal niet werkbaar, inspirerend of hebben om andere redenen nooit echt het levenslicht gezien. We probeerden *alles* te zijn, voor *iedereen*. Een onmogelijke opgave. In dit schoolplan wordt duidelijker wie we *wél* zijn: waar staat Make Education voor, waarvoor kun je bij ons aankloppen en waar mag je op rekenen? En ook hopen we scherper te zijn op wat we *niet* zijn: waar onze grenzen liggen, waar we niet in meegaan, wat niet bij ons past en waar we dus niet meer aan gaan beginnen. Goede stappen, denken wij, die passen bij de ontluikende zelfverzekerdheid van een organisatie die haar bestaansrecht inmiddels heeft bewezen.

Een groot verschil ten opzichte van 2018 is dat we nu vrij zeker weten dat Make Education een prettige, kleinschalige plek blijft voor kinderen van 4 -14 jaar, en dat er dus geen voortgezet onderwijs gaat komen. Deze optie hebben we lange tijd opengehouden, maar de praktische stappen die daarvoor gezet moeten worden, bleken steeds opnieuw niet haalbaar. Het vraagt heel veel om met minimale middelen één school draaiende te houden, laat staan twee. Omdat er dus geen doorlopende lijn is tot 18 jaar, hebben we de laatste twee jaar veel energie gestoken in het opdoen van expertise voor uitstroom naar andere passende scholen. We hebben ook veel stappen gezet om ervoor te zorgen dat onze kinderen de basisvaardigheden beheersen, bijvoorbeeld door een breder aanbod te bieden voor rekenen en spelling.

Hierover, en over allerlei beleidszaken zoals ons kwaliteitsbeleid, regelingen, procedures en het meerjarenplan kun je in dit schoolplan meer lezen. Tegelijk is een schoolplan ook 'maar' een schoolplan: een papieren weerslag van een levend organisme, dat nooit echt te vangen is in mooie woorden en beleidsplannen.

In 2019 schreven we al eens een zeer uitgebreid *Kwaliteitsplan*, met daarin veel inhoud en wetenschappelijke achtergronden bij onze visie. Denk bijvoorbeeld aan zelfontwikkeling en culturele overdracht, 21st century skills, sociaal constructivisme en hoe vernieuwend onderwijs zich onderscheidt van klassikaal-methodisch onderwijs, inclusief een uitgebreide bronnenlijst. Dit plan is via onze website te raadplegen en moet gezien worden als de basis waarop dit schoolplan weer verder bouwt.

In het tweede deel van het Kwaliteitsplan gingen we ook zeer uitgebreid in op hoe wij de kwaliteitsaspecten die de onderwijsinspectie beoordeelt, waarborgen. We hebben ervoor gekozen om die passages in dit schoolplan niet te herhalen. De reden hiervoor is dat wij een dynamische organisatie zijn, waarin door voortschrijdend inzicht met regelmaat weer iets verandert. De bronnen die de inspectie gebruikt om na te gaan of de kwaliteitsaspecten worden nageleefd (zoals analyse van leermaterialen en leerlijnen, bijwonen van les-, leer en/of spelsituaties, logboeken van en gesprekken met leraren, gesprekken met leerlingen, leerlingenwerk en analyse van de resultaten van de leerlingen) zijn in ruime mate aanwezig op school en kunnen worden opgevraagd en ingezien.

We hopen dat veel van je vragen beantwoord zullen worden tijdens het lezen van dit schoolplan. Blijf je zitten met onduidelijkheden? Mail ons dan: info@maked.org. En ben je na het lezen geïnspireerd geraakt voor jezelf of je kind, kom dan kennismaken op een open middag. Je vindt de data op onze website en via ons Instagram-account.

Namens het bestuur,

*Anne van Dijk
Sanne Piekema
Marina Arnoldi*

Kernwaarden & missie

Kernwaarden

Vanuit welke waarden werken wij en wat willen we meegeven aan kinderen die bij Make Education op school zitten?

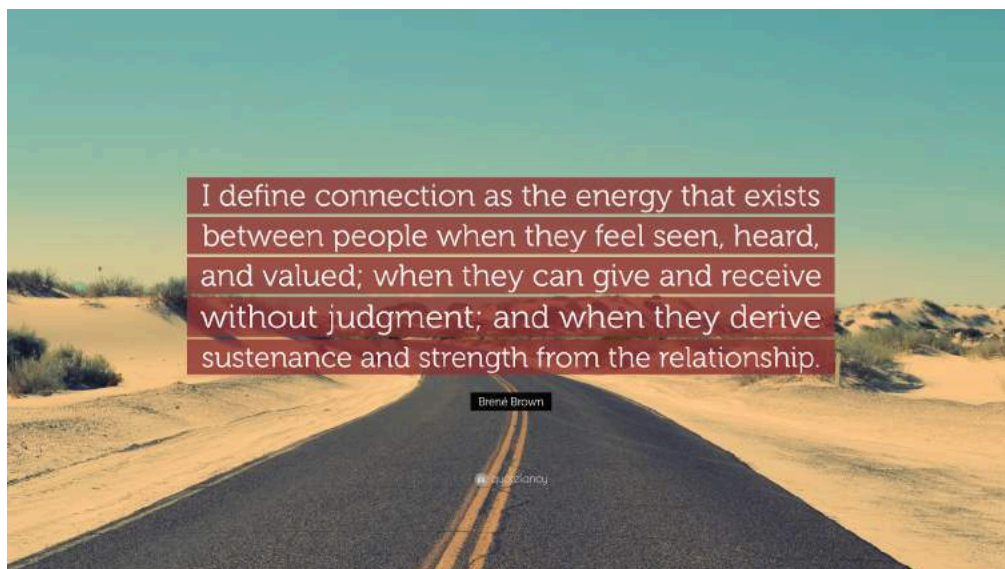
Onze belangrijkste **waarden** zijn *verbinding*, *authenticiteit*, *vertrouwen* en *gelijkwaardigheid*. Deze waarden zijn steeds op meerdere lagen van toepassing: op jezelf, op vriendschappen en op de groep waarvan je deel uitmaakt.

Verbinding: Verbinding is de energie die bestaat tussen mensen wanneer zij zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen, kunnen geven en ontvangen zonder oordeel en steun en kracht ontleen aan de relatie.¹ Verbinding met anderen geeft ons leven zin en betekenis. De veiligheid die voortkomt uit een goede verbinding maakt het mogelijk om tot leren en ontwikkelen te komen. Je durft je open te stellen voor je eigen wensen en behoeften en ook die van de ander. Er ontstaat gemak en harmonie in het samenzijn én in het op jezelf zijn.

Authenticiteit: We omarmen ieders eigenheid en nemen die serieus. Je mag je eigen weg gaan en we laten je in je waarde. We vinden het mooi als je jouw unieke kwaliteiten in kunt brengen. Je mag vertrouwen op jezelf, je eigen gevoelens en wijsheid.

Vertrouwen: We werken vanuit het vertrouwen dat ieder mens van nature geneigd is het goede te doen en dat een ieder datgene bijdraagt wat binnen zijn of haar mogelijkheden ligt. We gaan dus uit van positieve verwachtingen.

Gelijkwaardigheid: Begeleiders en kinderen zijn gelijkwaardig en worden even serieus genomen in hun behoeften.

¹ Brené Brown

Missie

Vanuit deze kernwaarden komen we tot onze **missie**:

We creëren een inspirerende schoolomgeving die kinderen optimaal faciliteert in hun ontwikkeling tot zelfverzekerde jongeren die hun leven zin kunnen geven en positieve impact kunnen maken.

Uitgangspunten van de school

Make Education hanteert, om dit alles te bereiken, de volgende uitgangspunten;

- **De school is één groep met verschillende leeftijden** (kinderen van 4-14 jaar en begeleiders van alle leeftijden). We streven hiermee naar een zo natuurlijk mogelijke sociale setting die recht doet aan de elementaire ontwikkelbehoefte van mensen.
- **Activiteiten ontstaan vanuit het initiatief van kinderen en begeleiders**
We faciliteren op deze manier natuurlijk leren en gaan uit van gelijkwaardigheid in behoeften en ideeën.
- **De inrichting van de school verandert mee met de behoeften van de kinderen en begeleiders**
We zijn flexibel en wendbaar, houden van het uitproberen van nieuwe ideeën en houden goed de behoeften van de groep in de gaten
- **De school wordt samen met de kinderen vormgegeven: we zijn sociocratisch georganiseerd**
Iedereen heeft invloed, begeleiders en kinderen doen mee in besluitvormende processen vanuit gelijkwaardigheid
- **Er zijn geen klaslokalen, maar functionele ruimtes die samenzijn en specifieke activiteiten faciliteren**
Hiermee worden spelen en natuurlijk leren ondersteund, evenals het ontwikkelen van vriendschappen.
- **Er zijn verschillende inspirerende begeleiders** die zorgen voor een uitnodigende, voorbereide omgeving en die zichzelf inbrengen.

Ontwikkelpijlers

We bekijken de ontwikkeling van onze kinderen aan de hand van drie ontwikkelpijlers: **zelfleiderschap**, **vriendschap** en **community**. Wij zien dit als doorslaggevende levensgebieden waartoe ieder mens zich moet verhouden en waarin je stappen moet zetten om tot een optimale ontwikkeling te komen. Bij gesprekken met de kinderen en ouders komen deze drie pijlers altijd in enige vorm weer terug.

Zelfleiderschap

Deze pijler is het grootst en omvat zowel de brede persoonlijke ontwikkeling van een kind als het opdoen van concrete vaardigheden en kennis (cognitieve of 'schoolse' vaardigheden).

Waar kijken we naar, welke vragen worden bijvoorbeeld gesteld?

Persoonlijke ontwikkeling:

- Hoe ontwikkelt dit kind zich, wat is haar manier en tempo? En hoe kunnen we die zo goed mogelijk ondersteunen?
- Hoe ontwikkelt dit kind zich emotioneel, kan het zich uiten, wat is het zich bewust? Hoe gaat het met emotieregulatie?
- Creativiteit en inventiviteit, wat zien we daarvan terug en wat heeft het kind hierin nodig?
- Hoe staat het met het zelfbeeld en zelfvertrouwen van dit kind? Zit het lekker in haar vel?
- Uit het kind haar eigenheid, op welke manier en welke behoeften kunnen verder worden ondersteund?

Cognitieve ontwikkeling:

- Welke basisvaardigheden zijn in ontwikkeling? En wat is hierin de volgende stap?
- Welke andere vaardigheden wil het kind graag leren? En wat is daarvoor nodig?
- Wat is de zone van de naaste ontwikkeling op het gebied van specifieke kennis en vaardigheden?
- Zijn er specifieke problemen of uitdagingen wat betreft leren en ontwikkelen?

Vriendschap

Deze pijler is uniek voor onze school en gaat over het maken van vrienden en het onderhouden van vriendschappen. En ook in bredere zin: vanzelfsprekend aandacht hebben voor elkaar. Contacten ontstaan bij ons op school niet zozeer op basis van leeftijd, maar juist gebaseerd op gezamenlijke interesses en karakters.

Binnen vriendschappen zullen ook conflicten ontstaan. Conflicten zijn niet erg: het zijn kansen voor een dieper wederzijds begrip en een diepere band. De conflictbemiddelingsmethode die we op school gebruiken, heet niet voor niets *Van conflict naar contact*.

Waar kijken we naar, welke vragen worden bijvoorbeeld gesteld?

- Welke (ontluikende) vriendschappen zijn er, en hoe staat het daarmee?
- Wat is er nodig om bestaande vriendschappen verder te laten bloeien?
- Is er sprake van contact in plaats van concurrentie?
- Welke rollen vervult het kind in de vriendschappen? Denk aan samenwerken, initiëren, leiden en volgen
- Hoe wordt omgegaan met conflicten binnen de vriendschappen?

Community

Make Education is een leergemeenschap waar ieder kind actief deel van uitmaakt. Het is belangrijk om je bewust te worden van je plek in de groep, van jouw meerwaarde voor het geheel. Maar ook waarin je juist anders bent, kan in een groep duidelijk worden. Daarnaast is de groep bij uitstek de oefenplek voor het leren meebeslissen over zaken die jou aangaan.

Waar kijken we naar, welke vragen worden bijvoorbeeld gesteld?

- Hoe stelt dit kind zich op in groepssituaties?
- Kan het kind constructief bijdragen aan groepsprocessen en positieve impact maken?
- Welke rol(len) pakt het kind binnen de groep? Denk aan leiden, volgen, samenwerken, afleiden, criticus zijn, etc.)
- Lukt het om mee te beslissen over zaken die het kind aangaan?
- Kan het kind zich verplaatsen in het perspectief van anderen?
- Draagt het kind bij aan het zorgdragen voor de omgeving, binnen en buiten school?
- Kan het kind bij zichzelf blijven onder groepsdruk?

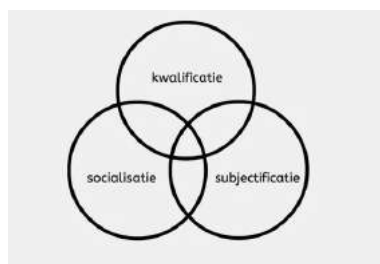

Onze ontwikkelpijlers zelfleiderschap, vriendschap en community grijpen, zij het in enigszins andere vorm, terug op de bekende zelfbeschikkingstheorie van Ryan en Deci. In deze theorie worden drie aangeboren psychologische basisbehoeften onderscheiden:²

1. **competentie**: vertrouwen in eigen kunnen, ervaren dat je resultaten kunt beheersen en beïnvloeden
2. **autonomie**: vrijheid om activiteiten naar eigen inzicht te ontplooien, invloed uitoefenen, leren volgens je eigen wijs- en waarheid
3. **relatie**: sociale verbondenheid, de universele wens tot interactie, verbinding en de ervaring om voor anderen te zorgen

Hoogleraar pedagogiek Geert Biesta, die vooral 'algemene vorming' als taak voor het onderwijs op de agenda heeft gezet, heeft de psychologische basisbehoeften als volgt omschreven:³

1. **kwalificatie**: kennis, vaardigheden, waarden en normen
2. **persoonsvorming**: vrijheid, verantwoordelijkheid, emancipatie, democratie
3. **socialisatie**: verhouding tot de wereld, waaronder tradities, cultuur en innovaties

Op onze school is veel meer ruimte voor ontwikkeling in het sociale domein dan op een reguliere school en er doen zich ook andere situaties en kansen voor. We zetten hoog in op sociaal en emotioneel welzijn. Daarom kijkt Make Education gedetailleerder naar de ontwikkeling die het kind hierin doormaakt via twee pijlers in het sociale domein: vriendschap en community. Het ontwikkelen van kennis en vaardigheden hangt wat ons betreft sterk samen met de algehele persoonsvorming van het kind, en deze twee ontwikkelgebieden komen bij ons op school dus samen in de pijler zelfleiderschap.

De drie ontwikkelpijlers sluiten ook goed aan bij onze kernwaarden, waarvan verbinding de belangrijkste is, gevolgd door authenticiteit.

² Ryan, R.M. & E.L. Deci (2002): 'Overview of Self-Determination Theory: An organismic dialectical perspective.' In: L. Deci & R. Ryan (Eds.): *Handbook of self-determination research* (p. 3-33). Rochester, NY: University of Rochester Press.

³ Biesta, G. (2012): *Goed onderwijs en de cultuur van het meten*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.

MAKE EDUCATION

NATUURLIJK LEREN IN VERBINDING

Het motto van Make Education vat onze visie op leren en ontwikkelen samen: 'Natuurlijk leren in verbinding'. Het zijn de twee belangrijkste kenmerken van onze school - het natuurlijk leren (authenticiteit) en het leren in verbinding.

Natuurlijk Leren

Natuurlijk leren sluit zoveel mogelijk aan bij hoe kinderen, de naam zegt het al, van nature leren. Dit is uiteraard afhankelijk van hun persoonlijke (leer)stijl en voorkeuren. Duidelijk is in ieder geval dat bij *alle* kinderen, jong en oud, **spel** een zeer belangrijke factor speelt in het opdoen van wereldkennis en vaardigheden. Natuurlijk leren gaat uit van de intrinsieke motivatie van kinderen: hun innerlijk vuur stuurt ze de wereld in, waar ze allerlei ontdekkingen zullen doen. Die innerlijke motivatie, dat vuurtje van kinderen, moeten we koesteren - te vaak wordt ze vermorzeld onder verwachtingen en eisen van de buitenwereld. Natuurlijk moet ieder kind leren omgaan met die eisen en verwachtingen, maar we mogen ze ook bevragen. Wat een kind te doen heeft (vanuit zichzelf), en wat het 'moet' doen (vanuit de buitenwereld), zijn meestal behoorlijk verschillende dingen.

Het is ontzettend leuk en waardevol om kinderen hun eigen leerweg te zien gaan en we hebben daar op school al veel mooie voorbeelden van gezien. De een wordt gegrepen door techniek: op jonge leeftijd uit zich dit vooral in constructies bouwen met bijvoorbeeld Lego en Gravitrax, later spitst dit zich steeds meer toe op elektra en computertechniek en worden computerkasten vakkundig uit elkaar gehaald - en weer in elkaar gezet. Een ander kind is van jongs af aan al heel actief op het gebied van turnen en trucjes. Via de circusschool doet zij veel ervaring op met optreden en die vaardigheid wordt op school steeds verder uitgebreid door het geven van shows. Het bedenken van choreografie, samenwerken met anderen (kinderen van verschillende leeftijden en niveaus), het toevoegen van toneelspel: hierin komen waanzinnig veel competenties samen.

Ontscholen

Voor sommige kinderen kost het moeite om weer in contact te komen met hun natuurlijke leergierigheid, bijvoorbeeld na een negatieve schoolervaring elders. Zij hebben eerst tijd en ruimte nodig om weer lekker in hun vel te komen. Soms betekent dit dat een kind vooral behoefte heeft aan rust en de afwezigheid van verwachtingen. Het kan ook betekenen dat het kind zich voornamelijk richt op vriendschappen en het groepsgebeuren. En soms moet een kind vooral veel buiten 'aanklooien' of eindeloos veel tekenen en knutselen.

Als het algemene welzijnsniveau weer is gestegen en het kind zich veilig voelt, komt de natuurlijke leerbehoefte vaak vanzelf weer op gang. Het kind is dan 'ontchoold'; de eigen motivatie wordt veel voelbaar en zichtbaar.

Leren in verbinding

Bij Make Education vinden we veilige gehechtheid en wederzijdse responsiviteit het allerbelangrijkst. Wij gaan ervan uit dat je je het beste ontwikkelt in een veilige omgeving waarin je je verbonden voelt met de mensen. Daarom is de verbindingswaarde bij Make Education doorslaggevend: verbinding met anderen geeft ons leven zin en betekenis. Het is dus belangrijk dat er aan verschillende contactbehoeftes tegemoet wordt gekomen, en daar richten we onze school zo veel mogelijk op in. Denk aan:

- vriendschappen op basis van interesses en niet (alleen) op basis van leeftijd;
- een uitnodigende leeromgeving die samen leren en spelen stimuleert;
- gezamenlijke momenten op de dag, bijvoorbeeld rondom eten en voorstellingen;
- ruim aanbod van activiteiten die openstaan voor iedereen;
- een dagelijkse schoolkring waarin iedereen participeert;
- een diverse groep begeleiders met een grote dosis pedagogische tact: interessante persoonlijkheden die energie halen uit oprecht contact met kinderen vanuit gelijkwaardigheid;
- minstens drie begeleiders aanwezig per dag, dus veel contactmogelijkheden;
- warm contact met de ouders en ruimte tijd voor overdracht en uitwisseling.

Begeleiders bij Make Education dragen zeer veel bij aan de rijke leeromgeving en de onderwijsresultaten van onze kinderen. Hun kwaliteiten zijn onder meer dat zij:

- geduldig zijn
- genegenheid kunnen tonen
- vastberaden zijn
- expertise tonen
- toegewijd zijn
- geloven in de leer- en ontwikkelcapaciteiten van het kind (het pygmalioneffect)

Make Education maakt zich sterk voor een prettige schoolomgeving, ook voor de begeleiders, zodat zij zich kunnen ontspannen en genieten. Hiermee neemt de kans op betekenisvol contact toe. Meer over de kwaliteit van de begeleiders staat geschreven in het hoofdstuk *Pedagogisch handelen*.

Leren door vrij te spelen

De laatste jaren wordt steeds duidelijker hoe belangrijk spel, spelen en een speelse geest (playful mind) zijn voor de ontwikkeling van (jonge) mensen en voor onze maatschappij als geheel. En helaas staat het spelen juist ongelooflijk onder druk en bezwijken we als maatschappij zowat onder het heilige moeten. Bij Make Education willen we kinderen deze ratrace van het bestaan zo lang mogelijk besparen en we gunnen ze een onbezorgde, speelse kindertijd. We gaan ervan uit dat ze hierdoor juist weerbaarder, inventiever en creatiever zullen kunnen omgaan met de druk die vroeger of later hun leven binnen zal komen; dit zijn allemaal vaardigheden die je opdoet door veel te *ervaren*.

Aan spel worden allerlei positieve functies en belangen toegekend, zoals een optimale groei en organisatie van de hersenen die de emotionele, sociale en intellectuele ontwikkeling ondersteunt. Maar wat is spel precies?

Veel mensen denken bij spel/spelen aan 'een spelletje spelen' of een andere georganiseerde activiteit. Deze gestructureerde vormen van spel zijn waardevol, en komen bij Make Education ook veel voor. Maar hier bedoelen we nu juist niet die gestructureerde, georganiseerde spelvorm, maar het **vrije spel**. Vrij spel is uitgebreid beschreven door spelwerker Bob Hughes en door evolutionair psycholoog Peter Gray.

We spreken van vrij spel als er sprake is van de volgende factoren:⁴

1. **vrijwillig**: het is vrijelijk gekozen, het is dus een vrijwillige activiteit;
2. **persoonlijk**: het spel wordt persoonlijk door het kind gestuurd en bepaald;
3. **intrinsiek**: het is intrinsiek gemotiveerd en wordt dus niet ingegeven door een extern doel of een beloning
4. **fantasierijk**
5. **alert en tegelijk ontspannen**: het wordt uitgevoerd in een alerte en ontspannen gemoedstoestand

We streven er bij Make Education naar dat alle kinderen helemaal op kunnen gaan in dit vrije spel als uiting van natuurlijk leren. Dit maken wij mogelijk door allerlei randvoorwaarden voor vrij spel te waarborgen:⁵

- tijd en ruimte om te spelen en te ontdekken
- vrije leeftijds mix
- toegang tot kundige en empathische volwassenen
- toegang tot materialen en de vrijheid om ermee te spelen
- vrije uitwisseling van ideeën
- vrij zijn van pesten
- onderdompeling in een democratische gemeenschap

Deze voorwaarden zijn ook duidelijk te zien bij Make Education: er is alle tijd om te spelen en te ontdekken, er zijn geen afgebakende leeftijdsgroepen, er zijn veel verschillende capabele (opgeleide, pedagogisch-tactische) volwassenen waarbij kinderen terecht kunnen. Make Education is een rijke leeromgeving met allerlei materialen voorhanden waarmee kinderen kunnen spelen en werken, we nodigen iedereen uit om ideeën en overtuigingen in te brengen in bijvoorbeeld de schoolkring, maar ook in meer individueel contact, pesten is

⁴ Bob Hughes: *Evolutionary Playwork* (2012) en Peter Gray: *Free to Learn* (2013).

⁵ Idem

Er zijn vele soorten spel, niet alle even bekend. De zestien meest omschreven spelvormen zijn:

- communicatief spel
- creatief spel
- dramatisch spel
- diep spel
- verkennend spel
- fantasiespel
- verbeeldend spel
- bewegingsspel
- meesterschapspel
- objectspel
- historisch spel
- rollenspel
- stoeispel
- sociaal spel
- socio-dramatisch spel
- symbolisch spel

Naast deze evolutionaire benadering van spel, zijn er, zoals hierboven benoemd, ook nog allerlei andere speel-achtige vormen, zoals ‘een spelletje spelen’, ‘een speelse mindset’ en ‘spelend leren’. Ook hier zien we bij Make Education de waarde van. Er is niets mis mee om tijdens een geschiedenisproject over de Middeleeuwen deel te nemen aan een gestructureerd rollenspel, of om na afloop Carcassonne te spelen en het geleerde via spel in de praktijk te brengen. Dit kan het plezier in leren en het effect ervan enorm vergroten. We zijn er alleen wel alert op dat dit strikt genomen géén vrij spel-situaties zijn.

Leren als bewuste activiteit

Bij Make Education zijn er verschillende vormen van leren als bewuste activiteit:

- natuurlijk leren in de voorbereide omgeving met uitdagende activiteiten
- vraaggestuurd leren
- aanbodgestuurd leren

Hoewel alle vormen van leren voortdurend naast elkaar bestaan, zowel voor jonge als de oudere kinderen, zien we dat er wel een enigszins lineair verloop plaatsvindt: voor de jongste kinderen is er voornamelijk sprake van natuurlijk leren in de voorbereide omgeving. Naarmate kinderen ouder worden, komen er steeds meer expliciete vragen waardoor het vraaggestuurd leren op gang komt. En uiteindelijk voelen de oudste kinderen zich vaak ook prettig bij aanbodgestuurd leren, zeker wanneer zij zich gaan voorbereiden op vervolgonderwijs.

Natuurlijk leren in de voorbereide omgeving

Wat is er aan bod bij de kinderen, waarin zijn ze geïnteresseerd, wat motiveert ze, waar zijn ze van nature en uit zichzelf al mee bezig, wat vinden ze leuk om te doen, waarin dagen ze zichzelf en elkaar uit, waar praten ze over, in welke activiteiten vinden ze elkaar en zichzelf?

Wanneer we zicht hebben op wat er aan bod is bij de kinderen zelf, faciliteren we ze om die interesses en motivaties uit te leven. Vaak betekent dit: ruimte geven, het spel respecteren, interesse tonen in hun activiteiten, randvoorwaarden creëren, zoals rekening houden met de inrichting van de ruimte.

De begeleiders observeren de interesses en groepsdynamiek en beschikken over de pedagogische tact om een terughoudende houding aan te nemen t.a.v. sturen en controleren. We vertrouwen op het vermogen van de kinderen om hun eigen leven vorm te geven en daarin precies die dingen te doen die zij nodig hebben. We hebben op deze manier dus respect voor wat de kinderen bezighoudt, in plaats van dat de begeleiders ze bezighouden.

Uitdagende activiteiten

Sinds kort vullen we de voorbereide omgeving nog actiever aan met uitnodigende, uitdagende activiteiten (in de visie van Reggio Emilia worden dit 'provocaties' genoemd). Dit doen we vanuit de visie dat kinderen leren van zichzelf en elkaar, van de begeleiders, maar ook van de materialen in de ruimte (de ruimte als derde pedagoog). Een zorgvuldig ingerichte ruimte stimuleert het ontdekkend leren, het experimenteren, het fantasiespel en het opzoeken van grenzen, bij jezelf en met elkaar. De omgeving en de voorwerpen moeten prikkelen en nieuwsgierig maken zodat het kinderen kan ondersteunen in hun eigen onderzoek en leerweg. Provocatief / uitdagend materiaal kan van alles zijn; meestal gaat het over open eind-materiaal waar eindeloos mee gespeeld en bebouwd kan worden. Denk bijvoorbeeld aan sensorisch materiaal, ongebruikelijke combinaties van materialen, loose parts en bouwmaterialen. Hiermee wordt gelijktijdig de fijne motoriek vergroot, het biedt ruimtelijk en wiskundig inzicht en er kan natuurkundige kennis verkregen worden.

Vraaggestuurd leren

Als het verzoek tot een activiteit of leersituatie vanuit het kind komt, noemen we dat vraaggestuurd leren. Kinderen kunnen een expliciet verzoek doen tot het uitvoeren van een (leer)activiteit, zoals lezen, schrijven, rekenen, een spel, samen koken, etc. De begeleiders bij Make Education faciliteren waar mogelijk deze vraaggestuurde vormen van aanbod. Vaak

komt de wens voor een activiteit niet uit één kind, maar uit een groepje kinderen, en dus sluiten meerdere kinderen aan bij deze vraaggestuurde activiteiten. Soms heeft het kind al snel genoeg gekregen bij van de activiteit waarom hij zelf vroeg: na het schrijven van drie letters is het kind klaar en gaat het weer iets anders doen. Dit zien we vooral bij de jongere kinderen. Afhankelijk van de afspraken die zijn gemaakt met de begeleider, kan dat ook. Begeleiders respecteren dus de tijdsduur van de interesse van het kind. Het kan zijn dat de begeleider zelf ook op onderzoek gaat aan de hand van de vraag van het kind, en met haar 'antwoorden' weer teruggaat naar het kind. Hierdoor kan het kind weer opnieuw geïnteresseerd raken, en zo inspireren en waarderen het kind en de begeleider elkaar voortdurend.

Aanbodgestuurd leren

Bij aanbodgestuurd leren komt het aanbod niet vanuit het kind, maar vanuit de begeleiders. Een van de meest gestelde vragen die wij krijgen, is: hoe komen kinderen bij Make Education uiteindelijk tot aanbodgestuurd leren? Op deze vraag is uiteraard geen eenduidig antwoord te geven. De aanleidingen voor aanbodgestuurd leren zijn namelijk nogal divers:

- de begeleider heeft zin in een activiteit, zoals musiceren, en kinderen gaan in op dit aanbod;
- de begeleider ziet of vermoedt een leerbehoefte bij het kind en speelt daar eenmalig of regelmatig actief op in, zoals lees-, schrijf of rekenvaardigheid;
- het begeleidersteam signaleert een behoefte bij een of meerdere kinderen en speelt daarop in met (een reeks van) georganiseerde activiteiten, bijvoorbeeld op het gebied van stoeien, gesprekken over relaties en seksualiteit, proefjes doen of een schooluitje naar de natuur waar bushcraftvaardigheden worden aangeleerd;
- kinderen geven aan dat zij (structureel) een aanbodgestuurde activiteit willen doen, zoals Latijn leren of zelf een uitgebreid bordspel maken;
- uit ouder-kind-gesprekken blijkt dat er behoefte is aan een aanbodgestuurde activiteit, bijvoorbeeld meer rekenen en spelling.

Er zijn een aantal vakgebieden die, wanneer kinderen alleen vanuit natuurlijk leren en vraaggestuurd leren aan de slag gaan, niet vlot genoeg op gang komen om binnen de beschikbare tijd de basisschool te kunnen verlaten met alle basisvaardigheden op de vereiste niveaus. Dit zijn met name lezen, spelling en bepaalde onderdelen van rekenen. Hierin is aanbod vanuit school (en voor lezen ook: vanuit thuis) heel belangrijk gebleken. Met kinderen vanaf een jaar of 8 bekijken we daarom in hoeverre zij mee kunnen doen met het aanbod van lessen en workshops op school. We bepalen dus in welke mate zij inmiddels leerrijp zijn. Hiervoor bestaan testjes (bijvoorbeeld van Ewald Vervaeke) maar meestal zijn die niet nodig, omdat we de kinderen goed genoeg kennen.

We zetten vanaf dat moment vooral in op rekenen en spelling, maar als een kind juist veel affiniteit heeft met geschiedenis, dan is dat ook een prima ingang om kennis te maken met het volgen van lessen. We maken hierover afspraken in mentorgesprekken. Wanneer een kind zich committeert aan bijvoorbeeld een lessenreeks over geschiedenis, dan wordt haar aanwezigheid ook daadwerkelijk verwacht. De lessen worden afgestemd op de interesses en vaardigheden van de groep die komt, dus je kunt dan niet meer zomaar afzeggen.

Bij Make Education hebben we een stevig aanbod van wekelijkse lessen en activiteiten waaraan kinderen mee kunnen (en in sommige gevallen dus volgens afspraak: moeten) doen. Denk aan:

- rekenen op verschillende niveaus
- spelling op verschillende niveaus
- topografie op verschillende niveaus
- aardrijkskunde
- geschiedenis, keuze uit twee tijdvakken
- schrijfles waarin technische en creatieve vaardigheden worden geoefend, evenals werkstukken schrijven

Verder is er ook het maandelijkse atel-jeej! waarin beeldende technieken aan bod komen, en zijn er maandelijkse vormingslessen waarin thema's op het gebied van burgerschap en relaties & seksualiteit worden behandeld. Tenslotte zijn er workshops zoals bakken en boulderen waarvoor kinderen zich kunnen inschrijven, en met regelmaat zijn er schooluitjes waaraan deelname verplicht is.

Op deze manier hebben alle kinderen uiteindelijk een soort eigen rooster en weten ze bijvoorbeeld: op maandag heb ik rekenen en aardrijkskunde, op dinsdag schrijfles en geschiedenis, op woensdag spelling en soms een atel-jeej, op donderdag topografie en soms een vormingsles. In dit 'rooster' blijft er veel tijd over voor alle andere vormen van leren en spelen.

Leerstijlen en ondersteuningsbehoeften

Qua leerstijlen en -voorkeuren zien we bij Make Education grote individuele verschillen: sommige kinderen hebben een groot innerlijk vuur en pakken uit zichzelf op waar ze aan toe zijn. Deze kinderen hebben weinig behoefte aan sturing en ondersteuning van buitenaf, ze leren 'van de lucht' en zijn zelfsturend.

Andere kinderen stellen veel (letterlijke en figuurlijke) ontwikkelvragen en gaan 'aan' van gesprekken en activiteiten over onderwerpen die ze zelf hebben aangedragen. Tenslotte zien we ook kinderen die behoefte hebben aan actief aanbod vanuit de begeleiding, die anders tot 'weinig' komen, die graag houvast hebben, en graag opdrachten krijgen.

Deze laatste groep (meestal kinderen die vanuit het reguliere onderwijs bij ons instromen) kan op Make Education een fijne schooltijd hebben met als 'voorwaarde' dat de intrinsieke motivatie weer op gang komt en het innerlijke vuurtje weer gaat branden. Vaak is er een periode van ongeveer een jaar nodig om te 'ontscholen'. Dan is het kind weer bij zichzelf gekomen, zijn er fijne contacten gelegd binnen de school in de vorm van vriendschappen en een band met de begeleiders, en dan is de stap naar natuurlijk leren veel kleiner en weer haalbaar geworden.

Als de behoefte aan lessen en sturing heel erg groot is en blijft (het kind komt bijvoorbeeld alleen tot ontwikkeling wanneer het dagelijks, aan één stuk door, lessen en aanbodgestuurde activiteiten op het programma heeft staan), dan kunnen we niet aan die vraag voldoen - daar is onze school niet op ingericht (zie ook verderop het hoofdstuk *Sturing*). Deze kinderen moeten wij helaas doorverwijzen naar meer reguliere vormen van onderwijs.

Leren vermijden

En dan is er nog het fenomeen dat kinderen bij Make Education, in theorie, bepaalde vakken of leergebieden heel lang kunnen vermijden. Dat klopt, en soms is daar ook een heel goede reden voor. We maken bijvoorbeeld mee dat kinderen zo geblokkeerd en dichtgeklapt van een vorige school komen, dat er een enorme weerstand is ontstaan op aan een tafel zitten en een werkblad maken, ongeacht het vak. Het vraagt veel rust en tijd om hiermee om te gaan, en soms is hulp van buitenaf nodig, bijvoorbeeld als sprake is van ernstige faalangst. Gelukkig zijn er vele manieren om schoolse kennis tot je te nemen, dat hoeft echt niet alleen aan een tafel met een werkblad. Op school kunnen we daar dus creatief mee omgaan. Meestal zijn we er vrij snel achter waar de weerstand vandaan komt. Wat dan de beste route voorwaarts is, is per kind verschillend.

We doen bij Make Education hard ons best om de ja-cultuur, die er inmiddels is, in stand te houden. Een cultuur waarin kinderen 'ja' durven zeggen tegen nieuwe, onbekende dingen, en waar ze elkaar stimuleren om mee te doen. Waarin nieuwe dingen laagdrempelig kunnen worden uitgeprobeerd en waar plannen en ideeën makkelijk weer mogen worden bijgesteld. Binnen deze cultuur mag je nog steeds nee zeggen op zaken die voor jou niet resoneren of goed voelen, maar je wordt wel aan het denken gezet over het waaróm daarvan.

Didactische keuzes

Bij Make Education maken we voortdurend keuzes om kinderen optimaal te ondersteunen bij het spelen en leren. De ruimtes en materialen zijn daarbij van belang. Daarnaast besteden we veel aandacht aan het didactisch handelen (praktische ondersteuning bij leer- en ontwikkelvragen) van onze begeleiders.

Didactisch materiaal

Bij makED maken we gebruik van divers rijk en passend leermateriaal. Bijvoorbeeld:

- **spelmateriaal voor rollenspellen**
zoals verkleedkleden, speelkeuken, winkeltje, poppenhoek
- **bouw- en constructiemateriaal**
zoals Lego, Gravitrax, magneten, kussens, matten en kleden voor hutten
- **miniwereld**
voor het maken van landschappen en fantasiespel
- **ontdekkisten**
met hierin uitdagende activiteiten (provocaties)
- **(bord)spellen** waaronder coöperatieve en strategische spellen
zoals Exago, Carcassonne, Qwixx, Dobble, Cluedo en Hyves
- **spelmateriaal voor de senso-motorische ontwikkeling**
zoals Twister, Jenga, pindaballen en ontprikkelingspakken
- **creatief materiaal**
zoals teken- en schildermateriaal, klei, handwerk- en timmermaterialen, kosteloos materiaal
- **buitenspeelmateriaal**
zoals ballen, springtouw, scheppen en zand, Kubb, pilonnen
- **informatieve boeken en leesboeken**
over allerlei onderwerpen en op allerlei niveaus

Voor aanbodgestuurd onderwijs en lessen gebruiken we onder meer:

- het leerdoelenverzamelalbum van EXOVA
- EXOVA-online voor rekenen en taal (top-down)
- Pennenstreken voor handschriftontwikkeling
- Taal in Blokjes voor spelling, aangevuld met EXOVA-online
- Meander voor aardrijkskunde
- Mijn eigen Bosatlas voor topografie

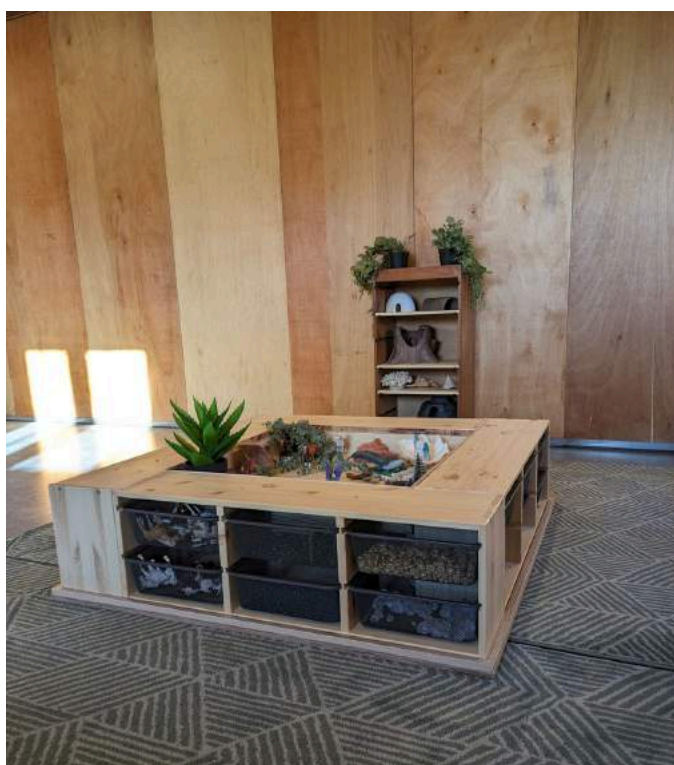
Voor de lessen en voor projecten maken we waar mogelijk van spelmateriaal, zoals bijvoorbeeld bordspellen bij geschiedenis (Memoir '44 bij De Tweede Wereldoorlog, Rattus bij de Middeleeuwen, Guillotine bij de 18e eeuw). De rekenlessen worden zo veel mogelijk ondersteund met concreet materiaal, zoals speelgeld, breukencirkels en MAB-materiaal. Ook vinden er met regelmaat praktische rekenlessen plaats: lekker actief aan de slag met gewicht, ruimte in 2D en 3D, inhoudsmaten, grafieken en tabellen. Of buiten rekenen, ook altijd een groot succes.

De leeromgeving

De ruimtes bij makED zijn zo ingericht dat ze uitnodigen tot individueel en samen leren/werken:

- **huiskamer**
met o.a. spelletjeskasten, grote tafels om aan te zitten, ontdekkisten
- **speelkamer**
met grote huishoek voor rollenspel, poppen en verkleiden, een bouwhoek en de miniwereld
- **atelier**
met veel knutselmaterialen en een tekentafel
- **keuken**
met o.a. ovens, fornuis en grote aanrechten om te helpen met snijden en koken
- **leeshoek**
om rustig te lezen en te ontspannen (pardon, 'chillen')
- **stiltekamer**
voor lessen, stille en rustige activiteiten en gesprekken
- **muziekhoeke**
met keyboard, gitaren en ritmisch materiaal
- **sensorische ruimte**
voor grof motorisch spel zoals hutten bouwen, stoeien en schommelen
- **grote groene buitenruimte**
met in de zomer de trampoline, graaf- en bouw materiaal, speelveld voor bal- en tikspelen, bosjes om door te struinen
- **directe schoolomgeving**
met een skatebaan, groot veld en sportvelden, en iets verderop gelegen een klein bos

Lessen

Hoe zien lessen bij Make Education eruit?

- kleine groepjes (2 tot 8 kinderen per les)
- ongeveer 45 minuten per keer
- maatwerk: binnen een thema of vakgebied werkt iedereen afgestemd op haar niveau
- sommige lessen bestaan vooral uit zelfstandig werken, zoals de schrijflessen
- andere lessen, zoals geschiedenis en topografie zijn interactief en daar wordt veel gebruikgemaakt van onderwijsleergesprekken
- of er is een gezamenlijke instructie, waarna de stof zelfstandig of in tweetallen wordt verwerkt, zoals bij rekenen
- er wordt waar mogelijk ingegaan en ingespeeld op interesses van de kinderen
- veel focus en concentratie; er wordt intensief gewerkt zonder tijd voor verveling

De begeleider bekijkt na elke les wat de volgende stap is voor ieder kind en wat de zone van de naaste ontwikkeling is. Wat ging goed, wat niet? Waar mogelijk worden leerdoelen afgevinkt, of er wordt juist voorzien in extra oefenmateriaal. De begeleider bekijkt of er specifieke interesses zijn die meegenomen kunnen worden voor de volgende keer.

In de lessen komt niet alleen de vakinhoud aan bod, maar wordt ook uitgebreid geoefend met executieve vaardigheden, zoals:

- planning
- timemanagement
- werkgeheugen
- organisatie
- metacognitie
- responsinhibitie
- emotieregulatie
- volgehouden aandacht
- taakinitiatie
- doelgericht gedrag
- flexibiliteit

Leer- en ontwikkelresultaten

We willen graag in enige mate inzicht hebben en houden in de leer- en ontwikkelresultaten van de kinderen. Bij het hoofdstuk *Ontwikkelpijlers* beschreven we al naar welke ontwikkelgebieden we kijken: zelfleiderschap (persoonlijke en cognitieve ontwikkeling), vriendschap en community. Make Education maakt gebruik van een aantal systemen om deze ontwikkelingen inzichtelijk te maken:

EXOVA Leerdoelenverzamelalbum: hierin kunnen kinderen zelfstandig aangeven welke basisvaardigheden en kerndoelen zij beheersen.

EXOVA online MATH: hierin wordt de voortgang op alle kerndoelen van wiskunde-rekenen bijgehouden. De belangrijkste ontwikkelgebieden hierbinnen zijn getalbegrip en hoofdrekenen.

EXOVA online CODE26: hierin wordt de voortgang op alle kerndoelen van Nederlandse taal bijgehouden (lezen, schrijven, spelling, grammatica).

Digitale dagelijkse overdracht: hierin wordt dagelijks door alle begeleiders verslag gedaan van bijzonderheden en noemenswaardige ontwikkelingen.

Het betreft vooral (observaties van) sociale interacties en een inkijk in wat er op een dag allemaal gebeurt op school. Dit document bevat een schat aan informatie die vervolgens weer wordt gebruikt door de mentoren. Ook ondersteunt het de cohesie en brede beeldvorming binnen het team.

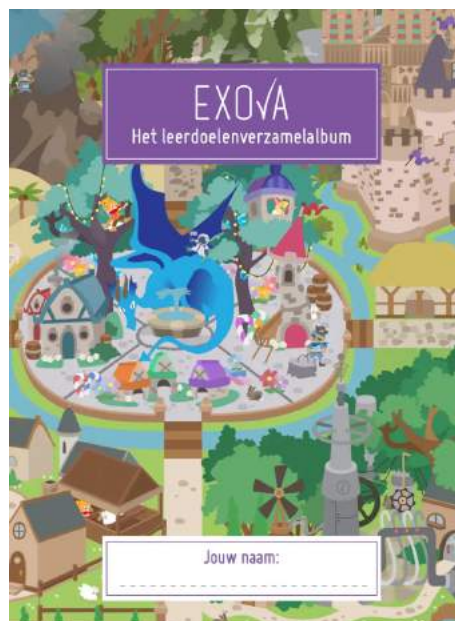
Kindbesprekingen: meerdere malen per jaar vinden er teambrede kindbesprekingen plaats, waarin de ontwikkelpijlers van individuele kinderen worden besproken. Deze besprekingen geven niet alleen een actueel beeld van de ontwikkeling, maar zoomen ook in op wat er nodig is voor ieder kind om een volgende stap te zetten op de gebieden waarop dat nodig is.

Mentoraatsbestanden: hierin staan gespreksverslagen, observaties en relevante passages uit de teambrede kindbesprekingen.

Verder is er nog de **digitale groepsmap** met hierin weekplanningen voor de lessen, resultaten van projecten, aanwezigheidslijsten bij het atel-jeë en de vormingslessen, beoordelingen van werkstukken etc.

Tot 2022 hebben we enthousiast gebruikgemaakt van **Bordfolio**. We merkten alleen dat we veel dubbel werk zaten te doen en dat er te veel platforms waren waarop we konden delen welke stappen kinderen hadden gezet. We bepalen in de komende maanden met het team in hoeverre we Bordfolio weer nieuw leven in willen blazen voor bijvoorbeeld de volgende ontwikkelgebieden:

- zelfleiderschap, vriendschap, community
- conflictbemiddeling en spel
- burgerschap, waaronder sociocratische/democratische besluitvorming
- relaties & seksualiteit

Pedagogisch handelen

Bij Make Education werkt een divers team van begeleiders, allen met hun eigen invalshoek en kwaliteiten. Verschillende perspectieven zorgen voor verrijking en een breder aanbod voor de kinderen, ook in wat zij op pedagogisch gebied nodig hebben.

Eigenschappen die wij enorm waarderen in begeleiders, zijn: humor, speelsheid, diepgang, openhartigheid en initiatiefrijkheid. We proberen op school voortdurend te kijken naar behoeftes achter gedrag: voelt het kind zich gezien, gehoord, begrepen en geliefd? En hoe kan ik er als begeleider aan bijdragen dat dit kind zich competent, autonoom en verbonden voelt? Hiervoor is pedagogische tact (met name: responsief zijn) heel belangrijk. Empathisch reageren op kinderen helpt ze om zich veilig te voelen, het gevoel te hebben dat ze ertoe doen en er kan een samenwerking op gang komen. Overigens betekent empathisch reageren niet dat je het altijd met de ander eens bent en meebeweegt. Je kunt empathisch reageren en toch aangeven dat je het gedrag van de ander graag anders zou zien.

Om ons pedagogisch handelen zo optimaal mogelijk te maken, werken we bij Make Education met een aantal 'gereedschappen':

- verschillende rollen van begeleiders
- inzicht in de mate van benodigde sturing
- invoelend luisteren
- conflictbemiddeling
- meespelen
- mentorgesprekken

Rollen van begeleiders

Om begeleider te kunnen zijn bij makED, moet je je verschillende rollen eigen kunnen maken. Uiteraard heeft de één meer affiniteit met de ene rol, en blinkt de ander juist uit in een andere rol, maar het mooiste is als je alledrie de rollen beheerst:

Observator - beheert en organiseert het aanbod

- heeft een observerende houding (luisteren en kijken)
- is niet beschikbaar voor (veel) interactie of spel
- onderbreekt niet (tenzij er iets ernstigs gebeurt)
- organiseert de ruimte als derde pedagoog
- zet speluitnodigingen klaar (provocaties) op basis van observaties
- maakt ruimtes speelklaar: de voorbereide omgeving
- deelt na afloop relevante observaties met het team
- heeft overzicht over de school (wie is waar, hoe is de 'temperatuur' op die plekken)

Meemaker - is (deel van) het aanbod

- sluit aan bij initiatief van het kind
- heeft een dubbelrol: is tegelijk meespelend 'kind' en volwassene
- stuurt niet hard aan, maar stuurt soms wel bij
- kan eigen activiteiten gemakkelijk laten vallen ten faveure van wat bij de kinderen 'aan bod' is en kan daarin participeren

Initiator - bepaalt het aanbod

- zet de lijn uit en bepaalt wat er op het programma staat (op basis van observaties, input en verplichtingen vanuit regelgeving)
- bereidt activiteiten uitgebreid voor (maatwerk)
- vraagt commitment van de kinderen op deze georganiseerde activiteiten
- geeft les of een workshop en houdt voortgang bij
- onderbreekt activiteiten van de kinderen voor dit 'aanbod'

Het team en de kernkring evalueren met regelmaat hoe de rollen verdeeld zijn, of er balans is en wat er nodig is.

Sturing

Bij Make Education willen we graag dat kinderen met een gemiddelde tot hoge mate van zelfsturing van school gaan, afhankelijk van de mogelijkheden van het kind. Daarom is het belangrijk om goed in de gaten te houden hoe deze zelfsturing en de externe sturing die begeleiders geven, zich tot elkaar verhouden. In onderstaande tabel is te zien wanneer externe sturing effectief is en wanneer niet:⁶

externe sturing → zelfsturing en regulering ↓	sterk (initiator)	gedeeld (meemaker)	los (observator)
hoog	destructieve frictie	destructieve frictie	congruentie
gemiddeld	destructieve frictie	congruentie	constructieve frictie
laag	congruentie maar past niet bij Make Education	constructieve frictie	destructieve frictie

Bij congruentie is er een goede afstemming tussen de sturing van het kind en ondersteuning / sturing van de begeleider. Is de mate van zelfsturing van het kind hoog? Dan past daar een losse externe sturing bij. Ga je als begeleider te sterk sturen, dan ontstaat er destructieve frictie die niet in het belang is van het kind. De begeleider gaat bijvoorbeeld leeractiviteiten uitvoeren die het kind zelf zou kunnen doen, of stuurt te sterk bij het oplossen van conflicten. Dit proberen we altijd te voorkomen.

Is de mate van zelfregulering gemiddeld? Dan past daar ook een gemiddelde mate van externe sturing bij: loslaten waar het kan, vastpakken waar nodig. De begeleiders bij Make Education zijn getraind om deze gedeelde en losse sturing te bieden aan kinderen die een hoge of gemiddelde mate van zelfsturing en regulering hebben (of kunnen ontwikkelen).

Dan is er ook nog de constructieve frictie, die bijvoorbeeld ontstaat wanneer kinderen met een lage zelfsturing een gedeelde mate van externe sturing krijgen - het kind moet nu harder aan de slag om zijn doelen te bereiken. In deze zone van de naaste ontwikkeling liggen veel kansen voor het kind. Ditzelfde geldt ook voor kinderen met een gemiddelde mate van zelfsturing die los extern worden gestuurd.

Kinderen met een lage mate van zelfsturing en/of regulering, hebben sterke externe sturing nodig - alleen is dat op een school als Make Education al vrij snel problematisch, omdat de school hier niet naar is ingericht (het rode vakje in de tabel). Als je, om je gedrag te reguleren bijvoorbeeld, de constante aanwezigheid van een begeleider nodig hebt, dan ontstaan er onherroepelijk onwenselijke situaties. Hoewel we bij Make Education de begeleidersrol van initiator als zeer nuttig ervaren, proberen we hierin wel terughoudend te zijn - in hoeverre kan het zelfgestuurde gedrag van een kind zich verder ontwikkelen als de begeleiders steeds vorm willen geven aan dit proces?

⁶ Tabel gebaseerd op Van Kordelaar, Althuisen & de Boer (2020), p. 65.

Invoelend luisteren

Kinderen maken heel wat mee op een dag. Een nieuwe ontdekking, slecht geslapen, geen zin, ruzie met een vriendje, gespannen voor iets leuks, verdriet en pijn. De begeleiders bij Make Education zien het als hun taak om oog te hebben voor deze ongemakken bij het kind en ze serieus te nemen. Dus niet, zoals zo vaak gebeurt, meteen te roepen: 'Stel je niet aan joh' en 'Het valt wel mee...', maar juist empathisch de andere kant op te bewegen door invoelend te luisteren. Als het kind je iets wil toevertrouwen, dan zien we dat als een eer, en de ingang naar een diepere laag van verbinding. Dus daar nemen we de tijd voor.

Invoelend luisteren is gebaseerd op de methode van Thomas Gordon en heeft een aantal aandachtspunten:

- **Acceptatie**
Je intentie, waarmee je uitstraalt: 'Jij bent oké', wat je ook komt vertellen
- **Aandacht**
Je gedrag, waarmee je laat zien: 'Ik ben bij je'
- **Invoelen**
Je gedachten, waarmee je anticipeert op de vraag 'Wat wil het kind?'
- **Openers i.p.v. stoppers**
Je woorden, die je zo kiest dat het kind zich uitgenodigd voelt om verder te vertellen: 'Vertel verder'.
- **Benoemen van gevoel/behoefte**
Je interpretatie, waarmee je het kind oprecht probeert te begrijpen: 'Begrijp ik je?'

Deze vorm van pedagogische begeleiding werkt voor alle kinderen prettig. Ze kunnen hun verhaal, hun ei kwijt, voelen zich gezien, gehoord en begrepen, kunnen indien nodig verwoorden wat ze nodig hebben, of het gebeurde een plekje geven, en weer lekker door met waar ze mee bezig waren.

Conflictbemiddeling

Waar mensen samen zijn, ontstaan conflicten. Zo ook bij Make Education. Conflicten zijn kansen om dieper in verbinding te komen, elkaar beter te leren kennen en je eigen en elkaars grenzen te leren kennen. Kinderen leren door conflictbemiddeling om hun behoeften in kaart te brengen en te communiceren.

Bij ons op school trainen we de begeleiders in het conflictbemiddelen 'on the spot'. Dus op de werkvloer en in het moment zelf. We komen tussenbeide als er een conflict is of dreigt, luisteren op dat moment invoelend naar de kinderen over wat er is gebeurd, hoe ze zich daarbij voelden en zoeken samen naar een oplossing, zodat ze weer samen kunnen spelen en werken. We oordelen niet zelf over wie er gelijk zou hebben, maar zien beide kanten als belangrijk en waar. We geven kinderen geen straf, wijzen geen schuldigen aan of sluiten een kind niet buiten.

Voor het bemiddelen bij conflicten nemen we bij Make Education uitgebreid de tijd, omdat we denken dat juist dát heel belangrijke ontwikkelmomenten zijn waar een kind zicht kan krijgen op het eigen gedrag en de behoeftes onder het gedrag, zijn gevoelens leert herkennen en verwoorden, zijn grenzen leert aangeven en bewaken, zich leert verplaatsen in een ander en behoeften en grenzen van anderen leert kennen en respecteren. Waar het vermogen tot samenwerken en de vindingrijkheid worden aangesproken tijdens het zoeken naar een oplossing.

We vinden het belangrijk om het conflict op het moment zelf proberen op te lossen, en niet uit te stellen tot een ander moment of te formaliseren in een kringstructuur. Toch komt het soms voor dat er geen tijd is om te bemiddelen, of dat een conflict vaker de kop opsteekt. Dan kiezen we er wel voor om op een ander, rustiger moment bijeen te komen en het conflict uit te werken.

De bemiddelaar is tijdens de bemiddeling onpartijdig. Maar soms zit een begeleider ook in het conflict, of is deze toch niet onpartijdig. Deze begeleider kan dan zelf niet bemiddelen. De voorkeur heeft dan dat een andere begeleider (mee)bemiddelt.

Door conflicten dus niet uit de weg te gaan, maar ze zien als mogelijkheden, leven we een houding van probleemoplossend vermogen en vreedzaamheid voor. We merken dat kinderen dit snel overnemen: ze kunnen na verloop van tijd (een deel van) hun eigen conflicten bemiddelen, waarmee belangrijke doelen worden bereikt: probleemoplossend vermogen, empathie en compassie, zelfregulering en natuurlijk het allerbelangrijkste: meer tijd om weer samen te spelen!

De zes stappen van bemiddeling

Stappen	Rollen	Wat je kunt zeggen	Wat je kunt doen
1 Veiligheid	Baas/ beschermer	'Stop, we doen elkaar hier geen pijn!' Of: 'Jullie hebben ruzie, zo te zien.' Of: 'Jij bent hartstikke boos/verdrietig....'	Afstand scheppen tussen de kinderen. Benoemen wat je waarneemt, aan gedrag, emoties of de situatie.
2 Verhalen	Beurtverdeler	'Wat is er gebeurd/aan de hand?'	Om de beurt hun verhaal laten vertellen.
3 Gevoelens en behoeftes	Benoemer	'Je voelt je...' 'Je hebt behoefte aan...' 'Wat wilde jij?' 'Wat wil je nu?'	Luisteren naar en benoemen van naar hun intentie, gevoelens en behoeften en deze samenvatten.
4 Oplossingen	Brainstormer	'Hoe zullen we dit nou oplossen?'	Samen verschillende oplossingen inventariseren, en deze bevestigen.
5 Voorstel	Beperker	'Wat zou een voorstel kunnen zijn?'	Voorstel laten maken, heel specifiek, en checken of het oké is voor allemaal.
6 Actie	Bedanker	'Bedankt dat ik hier bij mocht zijn.' Of: 'Dat hebben jullie mooi opgelost, zeg!'	Je positieve reflectie geven op het proces, fysieke afstand nemen en blijven kijken hoe het gaat

Meespelen

Niets geeft een beter inzicht in de (onderdrukte) behoeften en dromen van kinderen dan met ze mee te spelen. In het samenspel leren we de kinderen heel goed kennen: wat vinden ze nu precies leuk om te doen en waarom, waar liggen hun grenzen en hoe gaan ze om met andermans grenzen, waar loopt het kind tegenaan in samenspel, etc. Daarom spelen begeleiders bij Make Education met grote regelmaat mee met het spel van de kinderen. Dat kan gaan om fantasiespel, rollenspel, tikspel, maar het kan ook samen tekenen en knutselen zijn, of een bordspel spelen, voetballen of boomklimmen.

Mentorgesprekken

Met regelmaat plannen de mentoren gesprekjes in met 'hun' kinderen, waarin we de ontwikkelingspijlers langsgaan. Gesprekken met de mentorkinderen worden ook ingepland naar aanleiding van observaties, problemen of op verzoek van het kind. Sommige mentoren tekenen deze gesprekken ter ondersteuning.

Diagnoses en probleemgedrag

Bij Make Education hebben we allerlei kinderen in huis, met en zonder diagnoses, neurodivergent en neurotypisch. Voor ons maakt het in wezen geen verschil of je een of meerdere diagnoses hebt, als we inschatten dat je bij ons op school optimaal tot ontwikkelen kunt komen. Bij probleemsituaties of kinderen die (tijdelijk) extra zorg nodig hebben, wordt op school een zorgkring geformeerd. Hierin zitten in ieder geval de mentor en nog een aantal begeleiders die affiniteit hebben met het kind en/of over nuttige expertise beschikken.

Lastig gedrag is niets anders dan ruwe energie. Ongestold verlangen. Een behoefte die zich op een stuntelige uitdrukt.

Uit de Omdenken
Scheurkalender 2024

Randvoorwaarden bij diagnoses

Wat we inmiddels wel hebben geleerd, is dat kinderen die met een ADHD-, ASS-, HB- of een hieraan gelieerde (dubbel)diagnose bij ons op school komen, een veel grotere kans op succes hebben wanneer er ook een **actief ondersteuningstraject** is, bijvoorbeeld in de vorm van therapie of een coach. Het is zelfs zo belangrijk, dat we dit tegenwoordig als een eis opnemen bij de aanname van nieuwe kinderen. De voordelen van een actief ondersteuningstraject zijn:

- zorg en ondersteuning zijn gewaarborgd;
- er is bij alle partijen (school en ouders) duidelijkheid over de aard van de diagnose(s) en ze hebben een plek gekregen;
- omdat die duidelijkheid er is, hoeft er in (ouder)gesprekken steeds maar kort bij te worden stilgestaan en kunnen we het verder hebben over de brede ontwikkeling van het kind (en niet alleen over het gedrag of de problemen behorend bij de diagnose);
- wanneer er meer hulp nodig is, of het kind door een moeilijke periode gaat, kan de hulpverlening sneller geïntensiveerd worden.

Naast een actief hulptraject is **samenwerking met de ouders** doorslaggevend. Hiermee bedoelen we dat school dagelijks (of anders zeer regelmatig) moet kunnen overdragen hoe de dag is verlopen en of er signalen zijn geweest die duiden op problemen. Dit moet je als ouder dus op kunnen brengen - je moet kunnen horen over je kind, ook als niet alles wat er verteld wordt positief is. Daarnaast moet je bereid zijn om samen met school te zoeken naar oplossingen bij problemen. Omdat ouders hun kind goed kennen in de context van het gezin, en wij het kind goed kennen in de context van de groepsdynamiek op school, is het heel prettig om nauw samen te kunnen werken. We hebben op deze manier al veel kinderen kunnen ondersteunen die op andere scholen - om allerlei uitlopende redenen - niet tot leren en ontwikkelen kwamen.

Probleemgedrag

In een enkel geval blijkt de problematiek van een kind zo fors, dat Make Education die niet kan opvangen. Vooral bij problematisch externaliserend gedrag (agressie, woede-aanvallen, opstoken en ophitsen, zichzelf en anderen in gevaar brengen) is er niet voldoende gespecialiseerde hulp in huis om een en ander in goede banen te leiden. Onze school is hier niet op ingericht; we hebben te veel ruimtes en, ondanks een ruime bezetting, zijn er bij deze vorm van probleemgedrag niet genoeg ogen en oren op de werkvloer. Kinderen moeten wel om kunnen gaan met een zekere mate van vrijheid en ongedwongenheid, en ze moeten aanspreekbaar zijn op hun gedrag.

Bij mild probleemgedrag, en dat kan bij alle kinderen wel eens voorkomen, proberen we eerst met het kind zelf het proces te lopen. Welke behoeftes gaan er schuil achter het gedrag? Soms is het nodig om de ouders al vroeg in het proces hierbij te betrekken. Ouders kunnen een zeer waardevolle samenwerkingspartner zijn om het kind de hulp te kunnen bieden die nodig is. Blijkt het probleemgedrag niet van voorbijgaande aard, dan zal Make Education de samenwerking met de ouders intensiveren en eventueel aansturen op hulp van buitenaf.

Bij zeer extreem en aanhoudend probleemgedrag kan Make Education overgaan tot (tijdelijke) schorsing. Meer hierover is te vinden in onze schoolgids.

Kortom: ook neurodivergente kinderen kunnen bij ons op school goed gedijen, mits er wordt voldaan aan de voorwaarden van een actief ondersteuningstraject buiten school en een intensieve samenwerking met de ouders.

Vorbereiden op de maatschappij

Make Education bereidt kinderen voor op hun deelname aan vervolgonderwijs en in bredere zin, de maatschappij als geheel. Uiteraard zijn de kinderen al lang onderdeel van die maatschappij - niet alleen binnen de school, waarin we met elkaar ook een minimaatschappij vormen, maar ook buiten school, waar het leven van kinderen gevuld is met familie, vrienden, clubjes en uitjes. Ze staan midden in het leven, en wij ondersteunen ze daarbij.

Burgerschapsonderwijs en democratische waarden

Als school hebben wij de wettelijke opdracht om te voorzien in actief burgerschapsonderwijs. Ons schoolklimaat en onze kernwaarden *verbinding, authenticiteit, vertrouwen en gelijkwaardigheid* sluiten goed aan bij de door de overheid geformuleerde centrale waarden voor de democratische rechtsstaat: *vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit*. Naast deze centrale waarden, onderscheidt de overheid acht basiswaarden:

- Vrijheid van meningsuiting
- Gelijkwaardigheid
- Begrip
- Verdraagzaamheid
- Afwijzen van onverdraagzaamheid
- Afwijzing van discriminatie
- Autonomie
- Verantwoordelijkheidsbesef

Omdat we op school veel belang hechten aan inspraak van de kinderen (we zijn sociocratisch georganiseerd, zie hoofdstuk *Organisatie*), wordt standaard al veel geoefend met de basisvaardigheden van democratische besluitvorming. We wensen daarnaast dat alle mensen, en dus ook de kinderen op onze school, binnen hun eigen mogelijkheden, positieve impact creëren. Dit kan betrekking hebben op het milieu of je ecologische voetafdruk, maar dit gaat zeker ook om sociale impact.

Ook de andere 'bouwstenen' van burgerschap (*vrijheid en gelijkheid, macht en inspraak, democratische cultuur, identiteit, diversiteit, solidariteit, digitaal samenleven, duurzaamheid, globalisering, technologisch burgerschap en denk- en handelwijzen*) hebben in onze school een plek.

Hoe we dit precies doen, de onderbouwing bij onze visie, is zeer uitgebreid beschreven in ons *Beleidsplan Burgerschap*, dat we hebben gebaseerd op de 'negen ijkpunten voor goed burgerschapsonderwijs'⁷ en het rapport 'Leergebied Burgerschap' (2019) van curriculum.nu. De belangrijkste punten uit dit beleidsplan zijn:

Visie op burgerschap

Goed burgerschap betekent voor ons dat je waarde hecht aan diversiteit, inclusiviteit en duurzaamheid. Het betekent dat je je kunt verplaatsen in het perspectief van een ander. Je toont je solidair en behulpzaam en komt op voor de rechten van minderheden. Het betekent daarnaast dat je je eigen afwegingen maakt ten aanzien van sociaal-maatschappelijke thema's. Het houdt ten slotte in dat je voldoende (zelf)kennis en vaardigheden hebt om goed te kunnen functioneren in de democratische samenleving.

Leerdoelen voor burgerschap

Uit onze visie op goed burgerschap hebben we de volgende zes leerdoelen geformuleerd:

- Leerdoel 1** Kinderen leren waarde te hechten aan diversiteit, inclusiviteit en duurzaamheid.
- Leerdoel 2** Kinderen leren zich te verplaatsen in het perspectief van een ander.
- Leerdoel 3** Kinderen ontwikkelen een houding van solidariteit en behulpzaamheid en komen op voor de rechten van minderheden.
- Leerdoel 4** Kinderen leren hun eigen afwegingen te maken ten aanzien van sociaal-maatschappelijke thema's.
- Leerdoel 5** Kinderen beschikken over ontwikkelingsadequate kennis van de democratische samenleving en rechtsstaat.
- Leerdoel 6** Kinderen beschikken over ontwikkelingsadequate zelfkennis en vaardigheden om te functioneren in de democratische rechtsstaat.

Onze leerdoelen hangen samen met de basiswaarden voor de democratische rechtsstaat en zijn gekoppeld aan de elf bouwstenen voor burgerschapsonderwijs. In ons *Beleidsplan Burgerschap* gaan we hier zeer uitgebreid op in.

Eigen burgerschapsidentiteit van de school

We leggen actief de nadruk op diversiteit, inclusiviteit, respect voor elkaar en meningsvorming. Wat betreft het meegeven van tradities en kennis van godsdiensten werken we vraaggestuurd. We kiezen er op school voor om niet te vaak en niet te intens in te gaan op heftige actuele gebeurtenissen.

Educatieve en pedagogisch-didactische middelen

Middelen die we inzetten om burgerschapscompetenties (kennis, houding en vaardigheden) te bewerkstelligen, zijn onder meer: gedragen schoolafspraken, de dagelijkse schoolkring, conflictbemiddeling, spel(regels), media, wereldoriëntatie-onderwijs, vormingslessen, (mentor)gesprekken en voorleven.

⁷ AWP Sociale Kwaliteit e.a. (2021), *IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs*. Amsterdam: AWP-SK.

Make Education beschikt over een Vormingskring (met als domeinen Burgerschap en Relaties & Seksualiteit) die met regelmaat nieuwe plannen maakt en het huidige aanbod en de randvoorwaarden evalueert.

Relationele en seksuele vorming

Make Education vindt het belangrijk om aandacht te besteden aan de relationele en seksuele ontwikkeling van kinderen. Onze uitgebreide visie hierop is te vinden in ons beleidsplan Relationele & seksuele & (gender)identiteit. We herhalen hier de belangrijkste punten uit dit plan zijn.

Visie op relaties en seksualiteit

Wij gunnen kinderen een positieve kijk op seksualiteit, relaties en genderdiversiteit, zodat zij (later) verantwoorde keuzes kunnen maken in relaties en seksualiteit, passend bij de eigen (gender)identiteit. Wij willen dat alle kinderen, ongeacht hun seksuele oriëntaties, genderidentiteiten en genderexpressies, zich veilig voelen bij Make Education, zichzelf kunnen zijn en net als ieder ander zin kunnen geven aan hun eigen leven. We hebben binnen het begeleiderteam expertise op dit gebied in huis en scholen onszelf hierin actief bij.

Schoolklimaat ten aanzien van relaties en seksualiteit

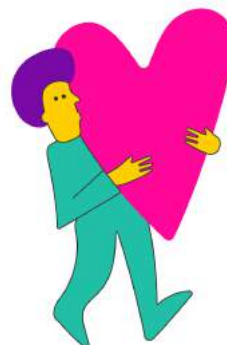
Wij creëren daarom een schoolklimaat waarin kinderen zich veilig voelen om zich te uiten, vragen te stellen, kennis op te doen en van elkaar te leren. De schoolcultuur is open en respectvol en onderlinge verschillen worden gezien als verrijking. De begeleiders zijn ervaren en kundig in het bespreekbaar maken van relevante onderwerpen en zijn competent in het inschatten van en omgaan met grensoverschrijdende situaties. Ouders zijn op een passende manier betrokken en worden uitgenodigd om ook hun kennis en kunde in te brengen.

Educatieve en pedagogisch-didactische middelen

Leerstof rondom seksuele en relationele vorming en (gender)identiteit is verankerd in lessen die gemiddeld één keer per maand worden aangeboden en afgestemd op de leeftijden en ontwikkelingsfasen van de kinderen. Onderwerpen rondom identiteit zijn normale gespreksstof op school en zijn ingebed in begeleidings- en ondersteuningsprogramma's, waardoor preventief aandacht is voor discriminatie en pesten. Er wordt naast het lesaanbod gebruikgemaakt van extra ondersteunend materiaal zoals boeken, educatieve platen, kaart- en bordspellen.

Kwaliteitszorg relaties en seksualiteit

Make Education beschikt over een Vormingskring (met als domeinen Burgerschap en Relaties & Seksualiteit) die met regelmaat nieuwe plannen maakt en het huidige aanbod en de randvoorwaarden evalueert. Deze kring waarborgt het algemene kennis- en ervaringsniveau in school wat betreft deze thema's.

Ecologische voetafdruk

We maken ons zorgen om de toekomst van onze aarde en willen graag dat onze kinderen in de toekomst daadwerkelijk de kans krijgen om hun leven te leiden zoals zij dat willen en nodig hebben. Daarom zijn we bewust bezig met een aantal zaken binnen de school een voorbeeld van toekomstbestendigheid te laten zijn.

Make Education neemt bijvoorbeeld de volgende maatregelen om onze ecologische voetafdruk zo klein mogelijk te houden:

- Al het eten dat Make Education aanbiedt (o.a. een keer per week een warme lunch via Tommy Tomato, maar ook andere vormen van catering) is in ieder geval vegetarisch en waar mogelijk veganistisch;
- Zoveel mogelijk eten en drinken bij makED is biologisch;
- We streven naar zo min mogelijk plastic verpakkingsmateriaal;
- Waar mogelijk recycleren en hergebruiken we materialen;
- We scheiden ons afval;
- Kinderen krijgen met regelmaat de kans om te helpen met eten bereiden, waardoor hun bewustzijn op voedsel en de herkomst ervan groeit;
- We kiezen voor een maatschappelijk bewuste bank voor onze bankzaken.

Veganisme

Omdat we bij Make Education werken vanuit gelijkwaardigheid, streven we ernaar om alle levende wezens, dus ook niet-menselijke dieren, met dezelfde mate van respect te behandelen. Als we de kinderen vrijheid en een menswaardig bestaan gunnen, waarom dieren dan niet? Deze houding van inclusiviteit vinden wij belangrijk.

Tegelijk respecteren wij het als ouders en kinderen daarover een andere mening zijn toegedaan. We werken dus ook hierbij niet vanuit dwang of verboden, maar leven actief voor hoe prettig het is om geen dierenleed op je bord te hebben.

Vervolgonderwijs

Make Education is een basisschool voor kinderen van 4-14 jaar. Dat betekent dat er vanaf ongeveer het 12e levensjaar een overstap naar vervolgonderwijs kan worden gemaakt.

Als vernieuwende school met wortels in het democratisch onderwijs leiden wij onze kinderen in principe op voor een vervolg in de richting van democratisch of anderszins vernieuwend voortgezet onderwijs zoals [Agora](#). Kinderen die hiervoor kiezen, komen niet alleen met voldoende schoolse basisvaardigheden van school, maar hebben ook een stevig fundament gelegd op het gebied van zelfsturing, sociale waarden, meningsvorming en democratische besluitvorming om zich op democratische vervolgscholen optimaal verder te kunnen ontwikkelen.

Kinderen kunnen ook kiezen voor de overgang naar een regulier(d)e(re) vervolgschool. Procesmatig verloopt dit anders dan bij de keuze voor democratisch vervolgonderwijs, want er zal harder moeten worden gewerkt (en dus meer tijd moeten worden besteed) aan schoolse vaardigheden en executieve functies zoals werken onder tijdsdruk, zelfstandig en stil werken, huiswerk en oefenen met toetsen. Daarom is het van belang dat er twee jaar voor de gewenste overstap hierover duidelijkheid ontstaat. Dan is er nog voldoende tijd om een plan op te stellen met wat er nodig is om het kind optimaal voor te bereiden, zoals het intensiveren van lesaanbod, voorbereiden op de IEP-toets, contact opnemen met vervolgscholen en met samenwerkingsverbanden in geval van VSO of VO+. In mentorgesprekken komt dit tegen die tijd aan bod.

Overstap naar een reguliere school heeft niet onze voorkeur, omdat het een grote stempel drukt op de laatste schooljaren van het kind. Ook kunnen we als school niet altijd alle ondersteuning bieden die nodig is, zeker als er sprake is van bijvoorbeeld ernstige dyslexie of andere diagnoses die het leren bemoeilijken. Het kan dan nodig zijn dat ouders externe hulp inschakelen, bijvoorbeeld remedial teaching of een andere vorm van onderwijssteuning.

Make Education heeft inmiddels een bescheiden ervaring met uitstroom naar plekken in het reguliere vervolgonderwijs. We hebben ervaren dat deze vervolgscholen het kind soms toch gemakkelijk weer reduceren tot een cijferlijstje of een toetsuitslag. Heel zonde vinden we dat! Hopelijk komt hier in de toekomst echt verandering in.

Sociocratische organisatiestructuur

Onze organisatiestructuur is in de kern sociocratisch. Sociocratie is een bestuursvorm:

- die uitgaat van **gelijkwaardigheid** van individuen,
- die de **verantwoordelijkheid** voor beleidsvorming neerlegt op alle niveaus van de organisatie,
- waar **alle stemmen** gelden (dus niet: 'de meeste')

Besluiten worden binnen Make Education genomen aan de hand van het **consentbeginsel**: een besluit kan alleen genomen worden wanneer alle aanwezigen geen overwegend beargumenteerd bezwaar hebben tegen het nemen van dat besluit. De besluiten die op deze manier worden genomen, worden gedragen door alle aanwezigen, en idealiter, door de hele organisatie. 'Shared power' is het gevolg.

Sociocratische organisaties werken in kringen met een eigen domein of gebied van bevoegdheid. Binnen het domein heeft elke kring of elk individu de bevoegdheid om te handelen en draagt daarvoor de verantwoordelijkheid. Voorbeelden bij Make Education zijn de schoolkring, veiligheidskring, bestuurskring en schooluitjeskring. Binnen een kring worden de rollen en taken verdeeld - soms redelijk strikt en voor de langere termijn, zoals binnen de bestuurskring, soms ad hoc en voor de kortere termijn. Bij een rol kan een bepaald mandaat horen; een specifieke taak die een specifieke persoon uitvoert.

Bij Make Education zijn de kinderen dus formeel vertegenwoordigd in de besluitprocessen van de school. Elke ochtend vindt een **schoolkring** plaats, waarin alle kinderen en begeleiders participeren. In de schoolkring worden voorstellen gedaan en besluiten genomen over bijvoorbeeld de schoolregels, eten en drinken, schooluitjes en gametijd. Indien nodig ontstaan er (tijdelijke) subkringen om een thema op te pakken, zoals rondom feesten en grotere activiteiten, maar ook bijvoorbeeld de Legokring die niet voor alle kinderen relevant is (maar voor een aantal wel heel erg!). Het domein van de schoolkring past dus bij de interesses en ontwikkeling van de kinderen.

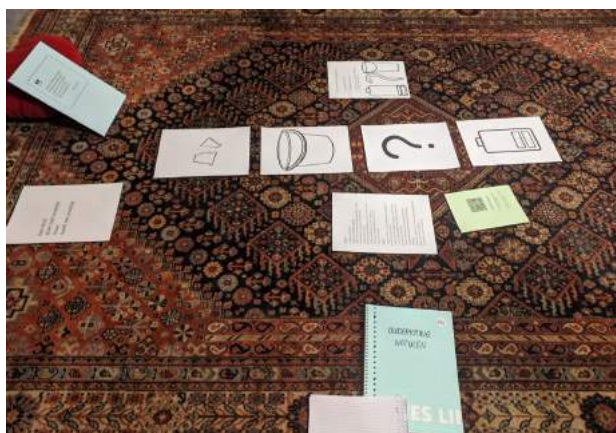

Kringenstructuur

Bij Make Education bestaan momenteel de volgende kringen en domeinen:

- **Bestuurskring**
Verantwoordelijk voor het instandhouden van de school in de breedste zin. Domeinen zijn onder meer: administratie, ambitie, communicatie, financiën, kwaliteitszorg, maatschappelijke relevantie, onderwijsprocessen, onderwijsresultaten, ouderbetrokkenheid, personeel, veiligheid en zorgstructuur

- **Kernkring**
Verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken op school, directionele en leidinggevende taken. Geeft uitvoering aan een aantal beleidsdomeinen van het bestuur, zoals zorg en veiligheid. Er is op onze school veel overlap tussen de bestuurskring en de directiekring.
- **Schoolkring**
Deze kring vindt dagelijks plaats met de aanwezige kinderen en begeleiders. Hierin worden bespreekpunten en voorstellen die vooral de kinderen aangaan, behandeld en besloten.
- **Leuke dierenkring**
Met spelletjes en activiteiten gericht op de jongste kinderen (voor wie een hele schoolkring te lang is).
- **Begeleiderskring**
Domeinen: alles rondom de kinderen en het leren zoals kindbesprekingen, en verslaglegging, maar ook expertise(wensen) binnen het team en intervisie.
- **Mentorkring**
Domein: vormgeven en uitvoeren van het mentoraat bij Make Education, elkaar hierin ondersteunen, bepalen welke kinderen in de teambrede kindbesprekingen moeten worden ingebracht.
- **Veiligheidskring**
Domeinen: fysieke veiligheid en sociaal-emotionele veiligheid. Brengt jaarlijks fysieke knelpunten in kaart en draagt zorg voor het BHV-beleid. Brengt jaarlijks de sociaal-emotionele veiligheid in kaart d.m.v. monitoring en neemt een sociogram af. Interpreteert de uitslagen van deze metingen en doet aanbevelingen aan de kernkring. Vertrouwenspersoon en pestcoördinator maken deel uit van deze kring.
- **Vormingskring**
Domeinen: randvoorwaarden creëren voor het leren en ontwikkelen op school op het gebied van 1) relationele en seksuele vorming en identiteit (en hierin ook afstemming met de veiligheidskring) en 2) burgerschapsvorming.
- **Creakring**
Afstemming over het creatieve aanbod en de materialen op school.
- **Ouderkring**
De ouderkring komt vier keer per jaar bijeen. Tijdens een kring staat eerst een inhoudelijk thema centraal, zoals bijvoorbeeld een opvoedkundige kwestie of 'vervolgonderwijs'. Daarna wordt een wensenronde gedaan waarin ouders kunnen aangeven wat hun wensen zijn rondom de school en wordt samen gebrainstormd over

hoe de ouders die wensen kunnen realiseren. De ouderkring heeft geen vaststaande domeinen.

- **Schooluitjeskring**

Domein: het organiseren van passende schooluitjes en aanvullende activiteiten op school, ook rondom feestdagen.

- **Zorgkring**

Wordt ad hoc geformeerd wanneer er zorgen spelen rondom een kind of wanneer er problemen zijn. Hieraan nemen in ieder geval de mentor en één andere begeleider die affiniteit heeft met het kind en/of over nuttige expertise beschikt, deel.

Tijdens sociocratische kringbijeenkomsten ('vergaderingen') bij Make Education, gelden een aantal uitgangspunten/waarden en strategieën. Deze zijn gebaseerd op de methode Rondspraak.⁸

Rondspraak

Knowing

1. Er is altijd een oplossing
2. Iedereen heeft gelijk
3. Gevoel is informatie

Doing

4. Spreek één voor één
5. Deel jezelf
6. Je mag van mening veranderen

Growing

7. Bouw gezamenlijk inzicht op
8. Kun je een volgende stap proberen?
9. Besluit met alle stemmen gelden

© Rondspraak Company. Meer informatie: info@rondspraak.nl

Rondspraak

Check In

Wat heb je nodig om hier te kunnen zijn? (Maak je hoofd leeg).
Wat heb je nodig om tevreden uit de bijeenkomst te gaan?

Verdeel de rollen

Iedereen is deelnemer.
Wie is voorzitter/gespreksleider.
Wie is tijdsbenoemer.
Wie is notulist.
Wie is procesbewaker (zo nodig).

Maak een gezamenlijke agenda

Verzamel alle grote en kleine punten.
Vertel in één of twee zinnen waar het punt over gaat en wat je nodig hebt.
Wat voor punt is het:
- één ronde
- twee rondes
- besluit
- mededeling
De voorzitter doet een voorstel voor een volgorde.
Gezamenlijk besluit van de agenda.

Bespreking

Werk in rondes.
Spreek en luister met aandacht.
Als er niets opkomt, komt er niets op.

Besluit met alle stemmen

Voorzitter doet een voorstel voor een besluit.
Een ronde: inventariseren of iemand bezwaar heeft.
Een ronde: het horen van de bezwaren.
De voorzitter doet een verbeterd voorstel.

Check Out

Heb je gekregen wat je nodig had?
Hoe ga je uit de bijeenkomst?

© Rondspraak Company. Meer informatie: info@rondspraak.nl

Het zwaartepunt van de besluitvorming ligt, ondanks het bestaan van al deze kringen, bij de bestuurskring en de kernkring. Deze kringen hebben de grootste domeinen en dragen de grootste verantwoordelijkheid. Het nadeel hiervan is dat de school niet zo sociocratisch is als we zouden willen. Het voordeel is dat we sneller en slagvaardiger kunnen inspelen op wat er nodig is - niet elk groot besluit hoeft eerst langs vele kringen voordat er tot actie kan worden overgegaan. Omdat we een heel kleinschalige school zijn en de kernkring en bestuurskring hun antennes goed hebben aanstaan, lukt het vaak wel om alle perspectieven mee te nemen en mee te wegen bij het nemen van besluiten.

⁸ Rosenbrand, B. (2012): *Rondspraak. Inspirerend en effectief vergaderen*. Z.p.: OneMind Productions.

Rol van de ouders

Ouders zijn bij Make Education belangrijk; we maken graag tijd en ruimte voor ze, zoals we dat ook bij de kinderen doen. We horen graag van ouders hoe zij (en hun kinderen) de school ervaren, wat fijn en mooi is en zeker ook wat beter kan. We leggen feedback van ouders dan ook niet zomaar naast ons neer, maar nemen die serieus en bekijken altijd hoe we onszelf kunnen verbeteren.

Tegelijk verwachten we van ouders deze responsieve houding ook terug. We verwachten dat ouders beschikbaar zijn voor overleg over hun kind, dat ouders achter de visie van de school staan en zich er thuis door laten inspireren, en we verwachten dat ouders zich actief inzetten voor de school.

Ouderparticipatie komt bij Make Education op de volgende manieren tot uiting:

- Dagelijks uitgebreide overdrachtsmomenten
- Deelname aan de Ouderkring
- Deelname aan andere kringen, zoals de Schooluitjeskring en de Vormingskring
- Koffie-ochtenden voor en door ouders
- Ouder-kindgesprekken (ongeveer 2 per jaar)
- Bijdragen met eigen kennis en vaardigheden. Voorbeelden hiervan zijn: hulp bij de website, materialen en leermiddelen aanleveren, gymles geven, herinrichting van de school realiseren
- Deelname aan schooluitjes
- Invallen bij afwezigheid van begeleiders
- Ondersteuning bij open middagen
- Actief participeren in ouderappgroep
- Nieuwsbrief lezen

Over het algemeen zien we dat hoe actiever ouders participeren in de school, hoe beter hun kinderen gedijen bij Make Education. Er ontstaat dan steeds meer harmonie tussen school en thuis. Ouders die relatief afwezig zijn, worden hierop aangesproken en we bekijken samen hoe het participatieniveau verhoogd kan worden.

Verantwoordelijkheid van ouders bij het leren en ontwikkelen van hun kinderen

Ouders zijn medeverantwoordelijk voor het (cognitieve) leren en ontwikkelen van hun kind. Ook wat dat betreft is er niet zo'n strikte scheiding tussen school en thuis. We verwachten van ouders dat zij hun kind actief steunen bij het cognitief leren, wanneer er bijvoorbeeld (nadat daar afspraken over zijn gemaakt) huiswerk wordt meegegeven, of het lezen meer aandacht behoeft. Daarnaast verwachten we ook dat ouders een actieve rol pakken bij het doorstroomtraject naar een middelbare school door zich ruim van tevoren goed te informeren. Ook wanneer er vanuit school het advies komt om externe hulp te zoeken, verwachten we dat de ouders dit actief oppakken.

Personeelsbeleid

Er is altijd bekwaam personeel aanwezig. Iedereen die betrokken is bij en werkt met de kinderen, is in het bezit van een VOG. Het bestuur bepaalt wie als bekwaam wordt aangemerkt. Om het voortbestaan van de school te waarborgen en een duurzame situatie te creëren, streven wij naar een ruime bezettingsgraad en voldoende bevoegde mensen gelieerd aan onze school. Over de competenties waarover begeleiders bij Make Education moeten beschikken, schreven we al bij het hoofdstuk *Pedagogisch handelen*.

Omdat we nog steeds een kleinschalige school zijn, werken de meeste begeleiders bij ons met een vrijwilligersvergoeding. Dit is eerder een symbolisch bedrag dan een substantiële uitbetaling. Niemand is 'in it for the money', wel voor plezier, persoonlijke ontwikkeling en het leveren van een maatschappelijke bijdrage.

We maken plek voor stagiaires als we vermoeden dat wij daadwerkelijk een bijdrage kunnen leveren aan het leren en ontwikkelen van de student en de student past binnen de organisatie.

Er is tijdens de dagelijkse overdracht interactie en contact over ieders functioneren en welbevinden. Jaarlijks inventariseert de kernkring welke begeleiders behoefte hebben aan een procesgesprek (een soort functioneringsgesprek) waarin we stilstaan bij het proces van de begeleider bij Make Education. Niet iedere begeleider heeft daar elk jaar behoefte aan, zeker als begeleiders al langere tijd op school werken. Het initiatief voor een procesgesprek kan ook vanuit de kernkring komen, als we bijvoorbeeld merken dat een collega vastloopt in de ontwikkeling, wanneer er verschillen van mening zijn of als er sprake is van benedengemiddeld functioneren. Er wordt altijd met positieve energie en vertrouwen geprobeerd om de situatie te verbeteren door concrete doelen te formuleren en een plan van aanpak daarbij. Soms heeft een begeleider extra ondersteuning nodig van een collega, soms helpen frequente gesprekken, soms moeten er juist wat taken worden losgelaten. En soms nemen we afscheid van elkaar, omdat het niet meer past. Ook dat hoort erbij.

Financiële middelen

Voor de financiële middelen kunnen we als niet-gesubsidieerde, particuliere school geen beroep doen op subsidie van de overheid. We werken daarom met een jaarlijks vast te stellen schoolgeldbedrag per kind waarmee al onze kosten moeten worden afgedekt: huisvesting, leermiddelen, vrijwilligersvergoedingen, eten en drinken etc. Dit bedrag wordt jaarlijks geïndexeerd.

Make Education maakt momenteel geen gebruik van sponsorbedragen of andere donaties.

Uitwisseling

Landelijk Platform Democratische Scholen

Make Education is vertegenwoordigd op het Landelijk Platform Democratisch Onderwijs en neemt deel aan de maandelijkse (online) meetings. We doen ook regelmatig mee aan landelijke democratische scholendagen.

PABO-opleidingen en (collega)scholen

Met enige regelmaat krijgen wij verzoeken van PABO's of groepen studenten bij ons mogen komen ter inspiratie. Dat vinden we leuk en we gaan bijna altijd in op deze verzoeken. We vinden het mooi om het gedachtegoed van vernieuwend onderwijs op deze manier uit te kunnen dragen. Een enkele keer is er zelfs sprake van internationale uitwisseling met democratische scholen uit het buitenland. Deze ervaringen zijn ook altijd inspirerend en waardevol.

Kwaliteitsborging en evaluaties

Bij Make Education zijn we scherp op de kwaliteit die we bieden en we zetten ons vaak tot het uiterste in om alles waar te maken wat we beloven. De organisatie ademt een sfeer van openheid en (zelf)reflectie. Deze houding heeft een aantal voordelen:

- Korte lijnen; problemen worden snelesignaleerd en opgepakt
- Lage drempels om feedback/feedforward te geven of vragen aan elkaar
- Zelfreflectie wordt aangemoedigd
- Ruimte om nieuwe dingen uit te proberen en te evalueren

Evaluaties

We houden de volgende periodieke bijeenkomsten en evaluaties:

Wat?	Wie?	Frequentie	Verslaglegging	Terugkoppeling en vervolgstappen
Schoolkring	Kinderen + begeleiders	Dagelijks	Schoolkring-besluitenboek, dagelijkse overdracht	Begeleiderskring, kernkring, schoolkring
Kernkring	Kringleden	Elke 2 weken	Kringverslag	Kernkring, subkringen
Bestuurskring	Bestuursleden	4 keer per jaar	Kringverslag	Kernkring
Begeleiderskring	Alle teamleden	8 à 10 keer per jaar	Kringverslag	Mentorkring, begeleiders, kernkring
Tevredenheid begeleiders	Uitgezet door kernkring voor alle begeleiders	1 keer per jaar	Kringverslag n.a.v. teambijeenkomst	Begeleiderskring, kernkring
Dagelijkse overdracht	Alle teamleden	Iedere dag	Overdrachts-document	Begeleiderskring, mentorkring, kernkring
Mentorkring	Mentoren	3 keer per jaar	Kringverslag	Begeleiderskring, kernkring
Veiligheidskring	Kringleden	- 1 keer per jaar fysieke veiligheid - 3 keer per jaar sociale veiligheid	Kringverslag	Kernkring
Veiligheidsmonitor en sociogram	Veiligheidskring	1 keer per jaar	Kwalitatief verslag (doorlopend)	Vertrouwenspersoon, veiligheidskring, kernkring
Fysieke veiligheidsinventarisatie	Veiligheidskring	1 keer per jaar	Kringverslag plus overzicht fysieke knelpunten	Kernkring
Vormingskring	Kringleden	4 keer per jaar	Kringverslag	Begeleiderskring, kernkring
Ouderkind-gesprekken	Mentor, ouders, kind	2 keer per jaar	Verslag in mentorbestand	Mentorkring, begeleiderskring, kernkring

Deze evaluaties geven een heel goed beeld van de school in de breedste zin. In voorkomende gevallen worden deze evaluaties aangevuld met bijvoorbeeld een vragenlijst voor de ouders en procesgesprekken met begeleiders.

Wettelijke protocollen en procedures

Veiligheidsbeleid

We streven bij Make Education naar een leef- en leerklimaat waarin de begeleiders en de kinderen zich veilig voelen en zich positief verbonden voelen met de school. Deze positieve verbinding vormt een belangrijke voorwaarde voor het leren en ontwikkelen van de kinderen, en ook voor het werkplezier van de begeleiders. Je veilig voelen is de basis en we besteden er op school dan ook veel aandacht aan.

Ons beleid is er dus op gericht dat iedereen die aan school verbonden is zich veilig voelt, in emotioneel, sociaal en fysiek opzicht. Het veiligheidsbeleid op school wordt uitgevoerd door de Veiligheidskring en ondersteund door de kernkring. Hiertoe hebben wij een Veiligheidsplan opgesteld dat beschrijft hoe wij omgaan met (sociale) veiligheid. Dit plan wordt actief geïmplementeerd en nageleefd. Onderdeel van het Veiligheidsplan zijn de meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling, de klachtenprocedure en stappenplan bij een incident.

Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling

Wij werken met de vernieuwde meldcode HGKM (2018), toegepast op onze eigen schoolspecifieke situatie. Mede in dit kader dragen wij zorg voor deskundigheidsbevordering van de teamleden en voorzien wij in een vertrouwenspersoon. Onze meldcode is opgenomen in het Veiligheidsplan.

Vertrouwenspersoon en pestcoördinator

Make Education beschikt over een vertrouwenspersoon en pestcoördinator. Ieder jaar wordt schriftelijk, via de schoolgids en via een brief aan de ouders, en mondeling aan de kinderen, uitgelegd wie de vertrouwenspersoon is en waarvoor je haar kunt benaderen.

Zorgstructuur

Voor kinderen met een specifieke onderwijs- of ontwikkelbehoefte bekijken we samen met kind, mentor en ouders naar de mogelijkheden van een plan op maat om leren en ontwikkelen zo optimaal mogelijk te laten verlopen. Indien nodig stellen we een ontwikkelingsperspectiefplan (OPP) op om op die manier planmatig de gestelde doelen te evalueren. In de toekomst zouden we graag een IB'er aan de school willen verbinden om het team hierbij te ondersteunen. Indien de ondersteuningsbehoefte van het kind groter wordt, kan besloten worden tot het formeren van een zorgkring.

Vermoedens van dyslexie, dyscalculie, meerdere of mindere intelligentie

Vermoedens van dyslexie, dyscalculie, meerdere of mindere intelligentie of een anderszins neurodivergente aandoening zoals ADHD of ASS, spreken we zo snel mogelijk uit naar de ouders in een ouder(kind)gesprek. Het kan zijn dat naar aanleiding hiervan externe diagnostisering plaatsvindt - in sommige gevallen heeft dat sterk de voorkeur, maar dat hoeft niet altijd het geval te zijn.

Make Education heeft inmiddels ervaring met het begeleiden van kinderen met dyslexie, meerdere en mindere intelligentie.

Om de lees- en spellingsvaardigheden van kinderen met dyslexie te ondersteunen, maken we gebruik van [Taal in Blokjes](#). Deze methode werkt overigens ook prettig voor kinderen zonder dyslexie.

Kinderen met een meer dan gemiddelde intelligentie, waaronder hoogbegaafdheid, zijn allemaal verschillend in hun specifieke leer- en ontwikkelbehoefte. We trekken graag samen met ouders en hulpverlening op om tot een zo optimaal mogelijke schooltijd van het kind te komen. We werken met EXOVA online voor rekenen en taal; deze methodieken zijn top-down ingericht en sluiten daarmee goed aan voor hoogbegaafden. Voor kinderen met een mindere intelligentie geldt ook dat de leer- en ontwikkelbehoefte op verschillende manieren ondersteund kan worden, bijvoorbeeld door de hoeveelheid werk aan te passen en extra te ondersteunen.

Voor alle kinderen vinden wij het belangrijk dat zij een positief zelfbeeld ontwikkelen, ongeacht diagnoses en hulpvragen.

Fysieke toegankelijkheid gebouw

De fysieke toegankelijkheid van onze huidige locatie is beperkt, in die zin dat een aantal ruimtes zich op de eerste verdieping bevinden. Er is momenteel geen lift o.i.d. beschikbaar voor kinderen met een fysieke beperking en in de nabije toekomst zal dat niet veranderen. Wij streven ernaar om op een volgende locatie zo optimaal mogelijk fysiek toegankelijk te zijn.

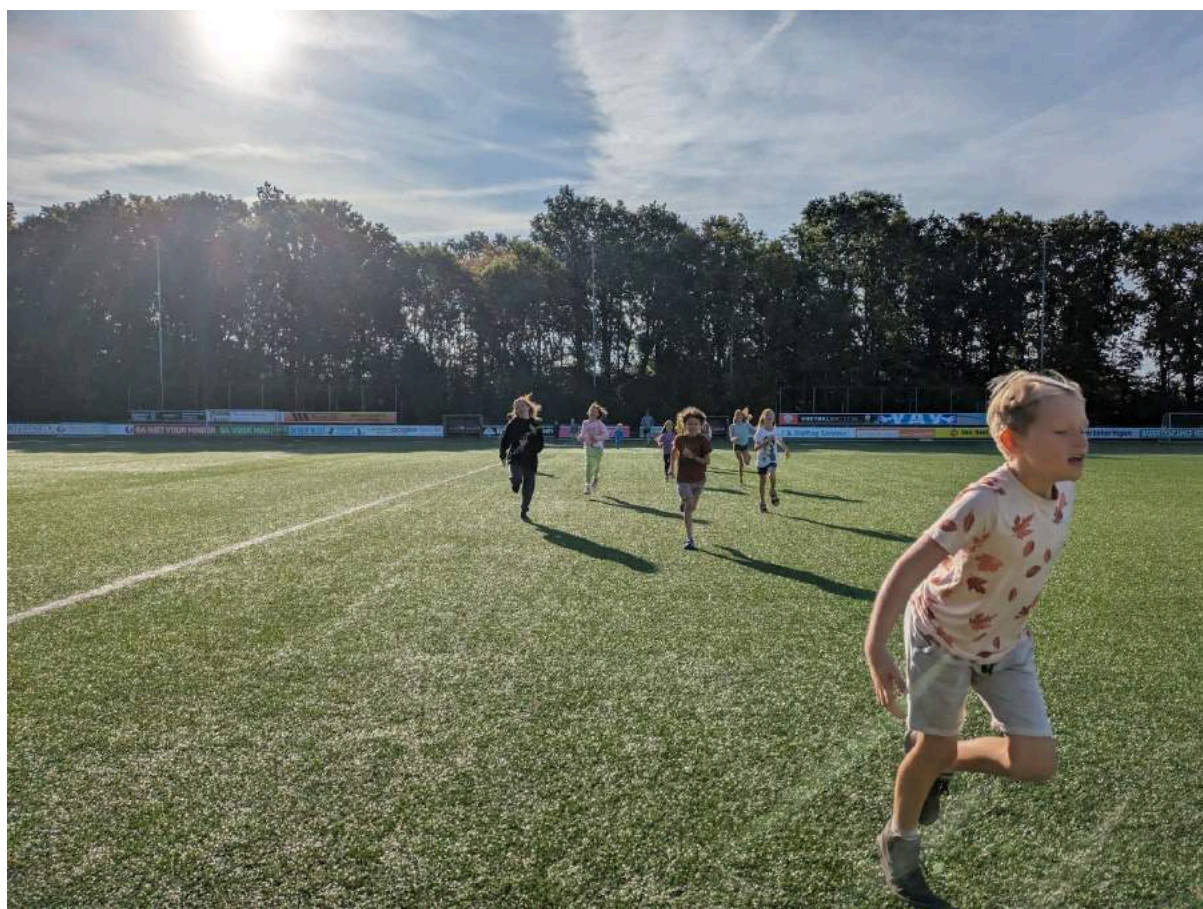
In ieder intakegesprek inventariseren we de (fysieke) behoeften, mogelijkheden en onmogelijkheden van zowel het kind als de school. Voor kinderen met een fysieke beperking stellen wij alles in het werk om gezamenlijk tot een goede, werkbare oplossing te komen. Het kan hierbij onder meer gaan om aangepaste werk- en instructieruimtes en de beschikbaarheid van hulpmiddelen. De financiering hiervan geschiedt mogelijk via externe partijen.

Medisch handelen

Wij baseren onze procedure bij medisch handelen op het standaard 'Model-protocol medische handelingen op scholen' van de PO-Raad. Wij maken daarbij ook gebruik van de verklaringen omtrent medisch handelen die in het standaardprotocol zijn opgenomen; bij inschrijving van nieuwe leerlingen wordt om toestemming gevraagd om te mogen handelen als het kind ziek wordt op school. Ook wordt gevraagd naar overgevoeligheden.

Statuten

De stichtingsstatuten van Make Education zijn te vinden op onze website en op te vragen bij de Kamer van Koophandel (68321384).

Meerjarenplan

We hebben een beknopt meerjarenplan opgesteld voor onze school. De uitvoering hiervan hoort bij het domein van de bestuurskring en de kernkring.

Schooljaar	Beleidsplannen en voornemens
2023 - 2024	• Schoolplan herschrijven • Rollen van begeleiders vormgeven • Herinrichting van de school • Eerste VO-uitstromers goed begeleiden • Besluiten over te gebruiken leerlingvolgsystemen • Team uitbreiden • Groeien met 3 gezinnen
2024 - 2025	• Bestuur en directie splitsen en aanvullen • Locatiezoektocht hervatten • Groeien naar 25 leerlingen • Rol van IB'er binnen het team onderzoeken • Wensen en voorstellen die leven binnen verschillende kringen beter zichtbaar maken in school • Focus op burgerschap • VO-uitstromers naar democratisch vervolgonderwijs goed begeleiden
2025 - 2026	• Bestuur en directie (deels) vervangen / doorstart maken met nieuw bestuur • Verhuizen naar nieuw pand (zomer 2026) • Groeien naar 30 leerlingen • Ouderkring die op eigen benen staat
2026 - 2027	• Schoolplan herschrijven • Balans opmaken van verschillende expertises binnen het team • Veiligheidsplan herzien
2027 - 2028	• Nieuw schoolplan

Gordon , T. (2020): *Luisteren naar kinderen. Van contact naar verbinding binnen het gezin.* Utrecht, Kosmos.

Gray, P. (2013): *Free to Learn. Why Unleashing the Instinct to Play Will Make Our Children Happier, More Self-Reliant, and Better Students for Life.* New York, Basic Books.

Hughes, B. (2012): *Evolutionary Playwork.* 2nd Edition. Oxford, Routledge.

Kordelaar, N., M. Althuisen & E. de Boer (2020): *Een andere kijk op scholen.* Amsterdam, SWP.

Martens, R. (2019): *We moeten spelen. Wat onderwijs aan een verkenning van onze natuur heeft.* Driebergen, NIVOZ.

Rosenbrand, B. (2012): *Rondspraak. Inspirerend en effectief vergaderen.* Z.p., OneMind Productions.